

รายงานผลการพิจารณา  
คำร้องที่ขอให้เสนอแนะ  
นโยบายหรือข้อเสนอ  
ในการปรับปรุงกฎหมาย



คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

รายงานผลการตรวจสอบ ที่ ๑๑๕ / ๒๕๕๘

เรื่อง กรณีบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้รับสัมปทานที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาลในประเทศกัมพูชาก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนชาวกัมพูชา

ผู้ร้อง มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และศูนย์การศึกษากฎหมายชุมชน ประเทศกัมพูชา

ผู้ถูกร้อง บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน)

๑. ความเป็นมา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้รับคำร้องเรียนจากมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติศูนย์การศึกษากฎหมายชุมชน (Community Legal Education Center – CLEC) เป็นหนังสือลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๓ ตามคำร้องที่ ๕๘/๒๕๕๓ ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) บริษัทสัญชาติไทยได้รับสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจบริเวณอำเภอสมเร อัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh kong) ประเทศกัมพูชา โดยผ่านบริษัทลูกที่กัมพูชา การดำเนินการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการละเมิดกฎหมายกัมพูชาว่าด้วยการให้สัมปทานที่ดินเพื่อโครงการด้านเศรษฐกิจและมาตรฐานและกฎหมายสิทธิมนุษยชน เป็นเหตุให้นำไปสู่การยึดครองที่ดินของประชาชนในท้องถิ่นอย่างผิดกฎหมาย ทำให้สูญเสียการดำรงชีพและโอกาสในการทำงาน สูญเสียความมั่นคงด้านอาหาร การขาดโอกาสด้านการศึกษา ทำให้ปัญหาความยากจนเลวร้ายลงและยังมีการใช้กำลังข่มขู่คุกคามผู้ร้องจึงร้องเรียนมาเพื่อขอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการของบริษัทไทยที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศกัมพูชา เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร้องและชาวกัมพูชาที่ได้รับความเดือดร้อน

๒. การพิจารณาคำร้องเรียน

๒.๑ สารสำคัญของคำร้องและอำนาจตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วเห็นว่า เรื่องดังกล่าวเป็นกรณีบริษัทเอกชนในประเทศไทยอาจมีการดำเนินการที่ไม่เป็นไปตามหลักพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง

/และสิทธิ...

และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) รวมทั้งอาจขัดแย้งกับหลักการว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน พ.ศ.๒๕๕๔ (Guiding Principles on Business and Human Rights ๒๐๑๑) และปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) การดำเนินการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนชาวกัมพูชา ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตามมาตรา ๘๒ มาตรา ๒๕๗ วรรคหนึ่ง (ที่ใช้บังคับอยู่ในขณะตรวจสอบ) และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๕ กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ (๑) ส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ (๒) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป และ (๓) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังนั้น กรณีร้องเรียนนี้จึงมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๕ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดำเนินการ ต่อมาคณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้โอนเรื่องร้องเรียนดังกล่าวให้คณะอนุกรรมการด้านสิทธิชุมชนเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ

## ๒.๒ ประเด็นการตรวจสอบ

ในการตรวจสอบได้พิจารณาคำร้อง เอกสารหลักฐาน บันทึกถ้อยคำของผู้ชี้แจง ทั้งคู่กรณีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตามมาตรา ๒๕๗ วรรคหนึ่ง และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๕ (๑) (๒) (๓) และได้ตั้งประเด็นการตรวจสอบตามคำร้อง กล่าวคือ การดำเนินการของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ในพื้นที่อำเภอสเร อัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) ประเทศกัมพูชา ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนชาวกัมพูชาหรือไม่

## ๓. การตรวจสอบ

ในการตรวจสอบตามคำร้องดังกล่าว ได้ให้ผู้ร้องกับพวก บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กระทรวงพาณิชย์ และสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาล ชี้แจงโดยสรุปข้อมูลได้ ดังนี้

### ๓.๑. คำชี้แจงของผู้ร้องกับพวก

#### ชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรและด้วยวาจา

ผู้ร้องในฐานะองค์กรเอกชนของประเทศไทย ซึ่งดำเนินการติดตามและรณรงค์ การป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกัมพูชา ร่วมกับตัวแทนประชาชนกัมพูชา ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงด้วยวาจาพร้อมกับยื่นเอกสารประกอบคำร้อง โดยสรุปการชี้แจงได้ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) (KSL) ได้ร่วมลงทุนกับนักลงทุนชาวกัมพูชาและได้วัน ในการสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจอย่างผิดกฎหมายของประเทศกัมพูชา เพื่อประกอบกิจการ อุตสาหกรรมน้ำตาล โดยพื้นที่สัมปทานดังกล่าวตั้งอยู่ที่อำเภอสเร อัมเบล (Sre Ambel) จังหวัด เกาะกง (Koh kong) ประเทศกัมพูชา การสัมปทานที่ดินดังกล่าวเป็นสาเหตุของการยึดที่ดินจาก ประชาชนในท้องถิ่นอย่างผิดกฎหมาย มีการฆ่าปศุสัตว์ของชาวบ้าน มีการข่มขู่คุกคามชาวบ้าน ที่ไม่ยินยอมหรือไม่เห็นด้วย การประกอบกิจการส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารทำให้ ชาวบ้านยากจนลง โดยกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นมีความเป็นมาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### ๑. ลำดับเหตุการณ์

เดือนมีนาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีกัมพูชามีมติเห็นชอบในหลักการที่จะมอบ สัมปทานที่ดินเพื่อโครงการด้านเศรษฐกิจให้กับบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) และบริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) โดยทั้งสองบริษัทนี้เป็นบริษัทลูกของ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น (จำกัด) มหาชน ทั้งนี้ เหตุผลที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้แยกการลงทุนออกเป็น ๒ บริษัท ก็เพื่อหลีกเลี่ยงบทบัญญัติของกฎหมายที่ดินกัมพูชา พ.ศ.๒๕๔๔ (Land Law of Cambodia, 2001) ซึ่งจำกัดจำนวนที่ดินสัมปทานทางเศรษฐกิจต่อผู้ขอสัมปทานหนึ่งรายไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ เฮกตาร์ (Land Law of Cambodia 2001, Article 59) หรือ ๖๒,๕๐๐ ไร่(๑ เฮกตาร์ เท่ากับ ๖.๒๕ไร่) อีกทั้ง กฎหมายที่ดินดังกล่าวยังกำหนดว่า การสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจให้ อนุญาตได้เฉพาะประเภทที่ดินทรัพย์สินส่วนของรัฐเท่านั้น(Land Law of Cambodia 2001, Article 58) ที่ดินเอกชนที่ถือครองโดยพลเมืองไม่สามารถให้การยินยอมโดยรัฐบาลเพื่อใช้ในการ สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลกัมพูชาสามารถเวนคืนที่ดินที่เอกชนถือครองอยู่ เพื่อนำมาสัมปทานได้ แต่ก่อนที่จะมีการเวนคืนดังกล่าวรัฐบาลต้องชดเชยทรัพย์สินอย่างยุติธรรม และเที่ยงธรรม (Land Law of Cambodia 2001., Article 38 และ Article 42)

ในกรณีนี้ ประชาชนกัมพูชาที่ได้รับผลกระทบได้ยืนยันสิทธิครอบครองเหนือที่ดิน ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายที่ดินกัมพูชามาตรา ๓๐ ที่กำหนดว่า บุคคลใดที่ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ มาโดยสงบ และไม่มีการท้วงติงเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนที่พระราชบัญญัติจะมีผลบังคับใช้ ย่อมถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยชอบตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะขอรับโฉนดที่ดิน และสิทธิ ดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงให้เป็นกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายได้ และชาวบ้านก็มีเอกสารที่ยืนยัน สนับสนุนสิทธิครอบครองดังกล่าวด้วย(Land Law of Cambodia 2001, Article 30) และ มาตรา ๓๑ กำหนดว่า บุคคลใดซึ่งครอบครองที่ดินก่อนที่พระราชบัญญัติที่ดินกัมพูชา พ.ศ.๒๕๔๔ จะมีผลบังคับใช้และปฏิบัติตามข้อกำหนดในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ อาจได้รับมอบอำนาจ จากทางการกัมพูชาในการครอบครองที่ดินดังกล่าว จนกว่าจะครบกำหนดอายุความห้าปี ในระหว่างการขอรับโฉนดที่ดินฉบับถาวร ทั้งนี้ ทางกรมไม่อาจปฏิเสธการออกโฉนดที่ดินได้กรณีนี้

/มีการครอบ...

มีการครอบครองโดยสงบและอย่างเปิดเผย(Land Law of Cambodia 2001, Article 31) เนื่องจากชาวบ้านที่หมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal ได้อาศัยอยู่ในที่ดินของตนมาโดยไม่มีข้อทักท้วงเป็นเวลากว่า ๕ ปี และเป็นการครอบครองที่ดินอย่างเปิดเผย โดยสงบเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ และเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสุจริตใจ พวกเขาจึงย่อมมีสิทธิในการครอบครองและย่อมมีคุณสมบัติในการขอรับเอกสารที่ดิน โฉนดที่ดิน และมูลค่าตลาดสำหรับที่ดินในกรณีที่จะมีการเวนคืน นอกจากนี้ พื้นที่ทั้ง ๓ หมู่บ้านยังถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ในการดำเนินการตามนโยบายการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม(Participatory Land Use Planning-PLUP) โดยนโยบายนี้เกิดจากคำริของรัฐบาลกัมพูชาตามนโยบายที่ดิน (พฤษภาคม ๒๕๔๔) และยุทธศาสตร์กรอบนโยบายที่ดิน (กันยายน ๒๕๔๕) ทั้งนี้ โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานรัฐบาลในจังหวัดเกาะกง โดยเป็นกระบวนการสำรวจทำความเข้าใจ และจัดทำแผนที่ ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน ซึ่งยืนยันได้ว่าพื้นที่ที่มีการให้สัมปทานนั้น เป็นพื้นที่ทำกินเดิมของชาวบ้าน ทั้งนี้ ผู้ร้องได้แนบแผนที่แสดงพื้นที่ดำเนินการตามนโยบายการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมของทั้ง ๓ หมู่บ้านมาพร้อมกับคำร้องด้วย

ต่อมาเดือนสิงหาคม ๒๕๔๙ บริษัทเกาะกงการเกษตร จำกัด ของนายลี ยอง พัท (Ouknha Ly Yong Phat) ซึ่งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจากพรรคประชาชนกัมพูชา(Cambodia People's Party - CPP)ได้รับสัมปทานที่ดินจำนวน ๕๗,๓๔๐ ไร่ (๙,๑๗๔.๔ เฮกตาร์) และบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัดซึ่งมีเจ้าของเป็นคนไทย คือ นายจำรูญ ชินธรรมมิตร ได้รับสัมปทานที่ดินจำนวน๕๙,๑๗๐ ไร่ (๙,๔๖๗.๒ เฮกตาร์) รวมที่ดินทั้งหมดเป็น ๑๑๖,๕๑๐ ไร่ (๑๘,๖๔๑.๖ เฮกตาร์)

ผู้ร้องชี้แจงว่าอย่างไรก็ตาม ก่อนจะมีการลงนามสัญญาในสัมปทานเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๔๙ ก็ได้มีการบังคับไล่รื้อบ้านเรือนของชาวบ้านในพื้นที่ก่อนแล้ว โดยมีทั้งการทำลายบ้านเรือน เรือกสวนไร่นา พื้นที่เลี้ยงสัตว์ และทรัพย์สินมีค่าอื่นๆ เป็นเหตุให้ชาวบ้านจากหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้าน Chhouk, Chikhor และ Trapheng Kandal ในพื้นที่อำเภอสเร อัมเบล (Sre Ambel) นอกจากนี้ จากการที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้ความรุนแรงในการไล่รื้อ ทำให้มีชาวบ้านถูกทำร้าย ทำคนและมีการยิงชาวบ้านอย่างน้อยสองคน

นอกจากการใช้ความรุนแรงในการไล่รื้อแล้วนั้น ก่อนการให้สัมปทานที่ดินดังกล่าวก็ไม่ได้มีการจัดการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยชาวบ้านเพิ่งได้รับรู้ข้อมูลว่าพื้นที่ที่ชาวบ้านครอบครองอาศัยและทำกินได้ถูกนำไปสัมปทานยกให้บริษัทเอกชนก็เมื่อมีการนำรถไถเข้าไปทำลายพื้นที่และทรัพย์สินของชาวบ้านแล้ว ไม่มีการทำการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และไม่มีการจัดทำแผนการจัดสรรที่อยู่ใหม่ตามข้อกำหนดในกฎหมายที่ดินของกัมพูชา

ต่อมาเดือนกันยายน ๒๕๔๙ ชาวบ้านได้ออกมาเดินขบวนหลายครั้ง เนื่องจากการปฏิบัติงานของบริษัททั้งสองแห่งในกัมพูชาเริ่มส่งผลกระทบอย่างหนักต่อที่ดินของชาวบ้านทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันเป็นเหตุให้ชาวบ้านได้รับบาดเจ็บ แต่เจ้าหน้าที่ของท้องถิ่น

/กลับก็ดกัน...

กลับกัดกันไม่ให้หน่วยงานเอ็นจีโอ และคณะกรรมการปฏิบัติงานสิทธิมนุษยชน กัมพูชา (The Cambodian Human Rights Action Committee - CHRAC) เข้าติดตามและตรวจสอบ

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ ได้มีการประชุมระหว่างตัวแทนบริษัทกับผู้นำชุมชน โดยได้ตกลงกันว่าให้ชะลอการตัดสินใจไว้ก่อน โดยบริษัทจะหยุดการแผ้วถางและขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่เป็นการชั่วคราว แต่ปรากฏว่าต่อมาบริษัทกลับละเมิดข้อตกลง โดยยังดำเนินการแผ้วถางและขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่เหล่านั้นอยู่

วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๐ ประชาชนกว่า ๑๒๐ คน ได้เดินทางไปที่กรุงเทพมหานคร เพื่อยื่นข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานรัฐหลายแห่ง โดยเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยกัมพูชาตอบกลับมายังชาวบ้านว่า ขอให้เชื่อมั่นใจว่าพวกเขาจะแก้ไขปัญหาให้

เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๐ เลขาธิการรัฐประจำกระทรวงมหาดไทย ประเทศกัมพูชา ได้ประสานจัดการประชุมระหว่างบริษัทฯ ตัวแทนคนในชุมชน และศูนย์การศึกษากฎหมายชุมชน (CLEC) ซึ่งข้อสรุปจากการประชุมมีการชี้แนะให้บริษัทฯ หยุดการแผ้วถางและขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ รวมทั้งให้บริษัทฯ ทำงานร่วมกับประชาสังคมในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลากว่า ๑ ปี หลังจากนั้น การชี้แนะดังกล่าวก็ยังคงถูกเพิกเฉยจากเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นและตัวแทนของบริษัท ทำให้ชาวบ้านบางส่วนตัดสินใจรับเงินจากบริษัทจำนวนเกือบ ๑,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐต่อที่ดิน ๑ เฮกตาร์ (๖.๒๕ ไร่) และแม้ชาวบ้านจะยินยอมรับเงินจากบริษัทฯ แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาว่าข้อมูลการรังวัดที่ดินที่บริษัทฯ รังวัดเองนั้นกลับมีตัวเลขน้อยกว่าตัวเลขการสูญเสียที่แท้จริงของชาวบ้าน

ผู้ร้องเห็นว่าการละเมิดสิทธิที่เกิดขึ้นนั้น มีความเกี่ยวข้องกับบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) เนื่องจากบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) เป็นบริษัทมหาชนที่จดทะเบียนในประเทศไทยและส่งออกน้ำตาลไปยังต่างประเทศ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้เข้าร่วมทุนกับบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ซึ่งในอดีต บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นในบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และบริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ร้อยละ ๕๐ อีกร้อยละ ๓๐ เป็นของบริษัทจากไต้หวัน และอีกร้อยละ ๒๐ เป็นของนายลี ยอง พัท สมาชิกวุฒิสภาจากพรรคประชาชนกัมพูชา ต่อมา บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้เพิ่มทุนจนในปัจจุบัน (ปี ๒๕๕๗) เป็นผู้ถือหุ้นร้อยละ ๗๐ ของทั้งบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด และยังมีตัวแทนทำหน้าที่บริหารงานในทั้ง ๒ บริษัท โดยข้อมูลนี้ปรากฏในเอกสาร KSL Group Annual Report 2553, Thailand หน้า ๑๗ ตามเนื้อหาในจดหมายจากกระทรวงพาณิชย์ถึงกรรมการบริหารของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด ลงวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๓ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตราสารของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด ซึ่งระบุสัดส่วนการถือหุ้นใหม่ คือ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นร้อยละ ๗๐ และ บริษัท Ve Wong Cooperation ถือหุ้นร้อยละ ๓๐

นอกจากนี้ ผู้ร้องยืนยันว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ทราบดีถึงข้อกล่าวหาการละเมิดกฎหมายให้สัมปทานที่ดินและการละเมิดมาตรฐานสิทธิมนุษยชน โดยเห็นได้จากการที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ส่งจดหมายถึงศูนย์การศึกษากฎหมายมหาชน ฉบับลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๑ ขอข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องนี้ ซึ่งศูนย์การศึกษากฎหมาย

/มหาชน...

มหาชนได้ส่งข้อมูลส่งเพิ่มเติมตามที่บริษัทขอ แต่ไม่มีการติดต่อประสานงานจากบริษัท น้ำตาล ขอนแก่น จำกัด (มหาชน) จากกรณีดังกล่าว ผู้ร้องจึงมีความเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ที่บริษัท น้ำตาล ขอนแก่น จำกัด (มหาชน) จะไม่ทราบข้อมูลปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน และนอกจากการ ส่งข้อมูลให้บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดยตรงแล้ว ยังมีการร้องเรียนต่อบริษัททั้ง กรณีที่เกิดขึ้นในและนอกกัมพูชา ตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ ซึ่งบางกรณีเกี่ยวข้องกับบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดยตรง

๒. ลักษณะการละเมิดสิทธิมนุษยชนและปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น

ผู้ร้องชี้แจงว่าปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นที่อำเภอสรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh kong) นั้น มีรายละเอียดดังนี้

(๑) การใช้กำลังบังคับไล่อื้อและทำลายทรัพย์สินของชาวบ้าน

ผู้ร้องชี้แจงว่า ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการลงนามในสัญญาสัมปทาน ก็ได้มีการบังคับไล่อื้อชาวบ้าน มีการทำลายบ้านเรือน เรือกสวนไร่นา สัตว์เลี้ยง และทรัพย์สินมีค่าอื่นๆ ชาวบ้านกว่า ๔๕๖ ครอบครัวจากทั้ง ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้าน Chhouk, Chikhor และ Trapheng Kandal ในพื้นที่อำเภอสรอัมเบล (Sre Ambel) ต้องสูญเสียที่ดินไปประมาณ ๕,๐๐๐ เฮกตาร์ ในการเวนคืนที่ดินมีการใช้กำลังตำรวจที่รุนแรง มีการทำร้ายชาวบ้าน ๕ คน และมีการยิงชาวบ้านอย่างน้อย ๒ คน นอกจากนี้ ก่อนที่ทางการจะประกาศให้สัมปทาน ก็ไม่มีการจัดรับฟังความเห็นจากชาวบ้าน ไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และไม่มีการจัดทำแผนการอพยพตามที่กฎหมายกำหนด (Sub-decree No ๑๔๖ on Economic Land Concessions ๒๐๐๕, Article ๔ (๓) - (๕))

(๒) การสูญเสียที่ดิน

ตามกฎหมายที่ดินกัมพูชา กำหนดว่า บุคคลใดที่ครอบครองอสังหาริมทรัพย์มา โดยสงบและได้มีการท้วงติงเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า ๕ ปีก่อนที่กฎหมายฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ ย่อม ถือว่ามีกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยชอบตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะขอรับโฉนดที่ดิน (Land Law of Cambodia (๒๕๔๔), Article ๓๐) ทั้งนี้การครอบครองดังกล่าวต้องเป็นการครอบครองอย่างเปิดเผย โดยสงบ เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ และเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสุจริตใจ (Land Law of Cambodia (๒๕๔๔), Article ๓๘) นอกจากนี้บุคคลใดซึ่งครอบครองที่ดินมาก่อนและปฏิบัติตามข้อกำหนดในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ อาจได้รับมอบอำนาจจากทางการ กัมพูชาในการครอบครองที่ดินดังกล่าว จนกว่าจะครบกำหนดอายุความ ๕ ปี ในระหว่างการขอรับโฉนดที่ดินฉบับถาวร ทั้งนี้ ทางการไม่อาจปฏิเสธการออกโฉนดที่ดินได้ในกรณีที่เป็นการครอบครองโดยสงบและอย่างเปิดเผย (Land Law of Cambodia (๒๕๔๔), Article ๓๑)

ในกรณีนี้ ผู้ร้องยืนยันว่า ชาวบ้านที่หมู่บ้าน Chhouk, Chikhor และ Trapheng Kandalในพื้นที่อำเภอสรอัมเบล (Sre Ambel) ได้อาศัยอยู่ในที่ดินของตนมาโดยไม่มีข้อทักท้วง เป็นเวลากว่า ๕ ปี และเป็นการครอบครองที่ดินอย่างเปิดเผย โดยสงบ เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ และเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสุจริตใจ ชาวบ้านจึงย่อมมีสิทธิในการครอบครอง และย่อมมีคุณสมบัติในการขอรับเอกสารที่ดิน โฉนดที่ดิน และมูลค่าตลาดสำหรับที่ดินในกรณีที่จะมีการเวนคืนที่ดินนั้น ทั้งนี้ ก่อนที่จะมีการให้สัมปทานชาวบ้านมีรายได้หลักจากการทำ

การเกษตร แต่ภายหลังจากการสัมปทานและมีการนำพื้นที่สัมปทานไปปลูกอ้อย ทำให้ที่ดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังมีการไถทำลายพืชผลทางการเกษตรที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ด้วย ทำให้หลังจากพื้นที่ทำกินถูกไถทำลายไปแล้ว ชาวบ้านต้องอาศัยพืชผลที่เหลือมาจากการเก็บเกี่ยวที่ได้มาก่อนหน้านี้เพื่อประทังชีวิต อีกทั้งยังมีการบุกเข้าไปทำลายบ้านเรือนของชาวบ้านด้วย นอกจากนี้ การไถทำลายพื้นที่ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนวันที่รัฐบาลกัมพูชาจะแจ้งผลการอนุมัติสัมปทานเสียอีก

การสูญเสียที่ดินและการไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ป่าข้างเคียง ทำให้ชาวบ้านประสบความยากลำบากในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเคยเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญ ตั้งแต่มีการสัมปทานพื้นที่ในปี ๒๕๔๙ จำนวนควัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์ลดลงจากร้อยละ ๘๒ เป็นร้อยละ ๖๙ ในขณะที่จำนวนสัตว์เลี้ยงโดยเฉลี่ยลดลงจาก ๑๐ ตัว เหลือเพียง ๓ - ๔ ตัว สอดคล้องกับสัดส่วนควัวเรือนที่มีสัตว์เลี้ยง ๕ ตัวหรือน้อยกว่านั้นได้เพิ่มจำนวนขึ้นจากร้อยละ ๓๘ เป็นร้อยละ ๘๐

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังถูกบังคับให้ต้องขายวัวควายในราคาถูก เนื่องจากไม่มีที่ดินสำหรับเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ และจากการขาดแคลนที่ดิน ทำให้สัตว์เลี้ยงต้องเข้าไปหากินในพื้นที่ใกล้เคียงหรือในพื้นที่ปลูกอ้อยในเขตสัมปทานที่ดิน ทำให้พนักงานรักษาความปลอดภัยของบริษัทน้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ทำการกักตัวสัตว์เลี้ยงเหล่านั้นไว้ และเรียกเงินค่าไถ่จากชาวบ้าน บางครั้งสัตว์เลี้ยงเหล่านั้นถูกยิงตายหลายตัวก็ยิ่งทำให้เจ้าของยิ่งยากจนมากขึ้น

การเวนคืนที่ดินก็เป็นไปในลักษณะที่ขัดกับกฎหมายว่าด้วยการสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจของกัมพูชา (Sub-Decree on Economic Land Concession, No.๑๔๖ ANK/BK) เนื่องจากไม่มีการรับฟังความเห็นล่วงหน้า ไม่มีการประกาศให้ทราบ และไม่มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Sub-Decree on Economic Land Concession, Article ๔) โดยในเรื่องนี้ชาวบ้านจำนวน ๒๒๐ ครอบครัว ได้ทำการยื่นฟ้องต่อศาลเกาะกงเมื่อปี ๒๕๕๐ ในประเด็นสัญญาการให้สัมปทานที่ผิดกฎหมายระหว่างบริษัทกับรัฐบาลกัมพูชา โดยประชาชนไม่รับรู้หรือมีบทบาทในกระบวนการให้สัมปทานที่ดิน แต่ภายหลังจากนั้น มีกระบวนการของบริษัทที่พยายามต่อรองและให้เงินกับประชาชนผู้ยื่นฟ้อง จนกระทั่งในปี ๒๕๑๒ มีผู้ฟ้อง ๑๗ ราย ยอมถอนชื่อจากกลุ่มผู้ร่วมฟ้อง ยังคงเหลืออีก ๒๐๓ ครอบครัวที่ยังคงฟ้องร้องอยู่ อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๕๖ ศาลเกาะกงได้ยุติกระบวนการพิจารณาคำฟ้องของชาวบ้าน และส่งผ่าน (transfer) เรื่องให้กับกลไกที่เรียกว่าคณะกรรมการเกี่ยวกับที่ดิน (Cadastral Commission) พิจารณา โดยหน่วยงานนี้เป็นกลไกหนึ่งที่มีไว้เพื่อจัดการกับข้อพิพาทที่ดินในบางกรณี เป็นส่วนหนึ่งของกลไกการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ โดยศาลอธิบายว่า การพิจารณาดัดสินในเรื่องนี้ไม่ใช่อำนาจศาล เพราะเป็นกรณีที่ชาวบ้านที่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน อย่างไรก็ตาม ในภายหลัง ศูนย์ให้การศึกษากฎหมายกัมพูชา (Cambodia Legal Education Centre - CLEC) ได้ยื่นจดหมายถึงคณะกรรมการดังกล่าว ระบุให้คณะกรรมการดังกล่าวส่งเรื่องการฟ้องร้องนี้กลับไปยังศาลจังหวัดเกาะกง และระบุว่า หากเรื่องจะถูกส่งผ่านไปยังหน่วยงานที่แก้ไขปัญหา หน่วยงานนั้นควรจะเป็นหน่วยงานเพื่อแก้ไขปัญหาดินแห่งชาติ (National Authority of Land Dispute Resolution) มากกว่า

/การยื่นข้อ...

การยื่นข้อเสนอเพื่อชดเชยต่อชาวบ้าน ก็เป็นไปตามดุลพินิจของบริษัทฝ่ายเดียว และข้อเสนอดังกล่าวยังมีลักษณะคลุมเครือ ลักลั่น และมักไม่พอเพียงกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ระบุว่ายังไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆ เลย ซึ่งอาจเป็นเพราะมีการปฏิเสธค่าชดเชยที่ต่ำเกินไป หรือเป็นเพราะยังไม่เคยได้รับข้อเสนอใดๆ จากบริษัทเลย

การสูญเสียที่ดินทำให้ชาวบ้านหลายคนไม่สามารถผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงครอบครัวได้เพียงพอ นอกจากนี้ชาวบ้านยังถูกกีดกันไม่สามารถเข้าไปหาไม้ไผ่ ใบจาก และไม้ก่อสร้างบ้านจากในป่าที่เดิมเคยทำได้ก่อนสัมปทานที่ดิน เพราะมีการปิดกั้นไม่ให้เข้าไปในที่ดินและพื้นที่ป่าได้เช่นเดิม และหากใครจะเข้าไปก็ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมผ่านทาง แต่ค่าธรรมเนียมดังกล่าวก็มีอัตราที่สูงมากจนชาวบ้านไม่สามารถจ่ายได้

#### (๓) การหาเลี้ยงชีพและโอกาสในการจ้างงาน

การสูญเสียพื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่เลี้ยงสัตว์ จนไม่สามารถทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์เพื่อหาเลี้ยงชีพได้อย่างที่เคยทำมา ทำให้ชาวบ้านสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ชาวบ้านระบุว่าความสามารถในการหาเลี้ยงชีพลดลงอย่างมาก ชาวบ้านรายหนึ่งระบุว่าเดิมเขาเคยสามารถหารายได้ต่อปีได้ ๑,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ และยังมีอาหารมากเพียงพอต่อการดำรงชีวิต แต่ภายหลังการเวนคืนที่ดินของเขาเพื่อสัมปทาน ชาวบ้านรายดังกล่าวต้องอบขนมปังมะพร้าวขายเพื่อเลี้ยงชีพและมีรายได้เหลือเพียงวันละ ๑ เหรียญสหรัฐ ชาวบ้านอีกรายบอกว่าเขาต้องสูญเสียรายได้เหมือนกัน และสัตว์เลี้ยงที่เคยมีมากถึง ๒๐ ตัวก็ลดเหลือเพียง ๘ ตัวเท่านั้น เพราะสัตว์เลี้ยงของเขาถูกเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของบริษัทยิงทิ้ง ส่วนที่เหลือก็ต้องนำไปขายเพื่อเอาเงินมาซื้ออาหาร

เนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพารายได้จากการทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์ได้เช่นเดิม ชาวบ้านจำนวนมากจึงไม่มีทางเลือกและต้องเข้าไปรับจ้างบริษัท แม้ว่าบริษัทจะมีข้อกำหนดให้คนที่ต้องการทำงานกับบริษัทต้องยกเลิกการอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เคยอ้างกับบริษัท จากการสำรวจข้อมูลพบว่า ๖๖ เปอร์เซ็นต์ของครอบครัวในสามหมู่บ้านได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างปลูกอ้อย ส่วนมากเป็นเพียงลูกจ้างรายวัน งานที่ทำก็เป็นไปตามช่วงฤดูกาล เช่น ในช่วงปลูกและฤดูเก็บเกี่ยวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม ในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้รับค่าแรง ๒.๕ เหรียญสหรัฐต่อวัน และในแต่ละเดือนยังต้องทำงานตั้งแต่ ๕ - ๒๐ วัน แม้บริษัทจะมีตำแหน่งงานในสำนักงานที่ให้ค่าตอบแทนสูงกว่า แต่ชาวบ้านในพื้นที่มักประสบความยากลำบากที่จะเข้าไปแข่งขันเพื่อให้ได้งานในส่วนนี้ เนื่องจากขาดความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น งานที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำได้จึงเป็นงานที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำและไม่มั่นคง โดยเฉพาะชาวบ้านที่ยากจนและมีเงินทุนน้อย ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงปฏิเสธเมื่อบริษัทยื่นข้อเสนอจ่ายค่าชดเชยที่ดินให้กับชาวบ้าน เพราะพวกเขาเห็นว่า การมีที่ดินเป็นของตนเองมีความสำคัญต่อพวกเขามากกว่า

#### (๔) การสูญเสียโอกาสด้านการศึกษา

การสูญเสียหนทางการดำรงชีพแบบเดิม เป็นเหตุให้สูญเสียโอกาสด้านการศึกษาด้วยเหตุผล ๒ ประการ กล่าวคือ ประการแรก คริวเรือนต่างๆ ต้องคอยระวังไม่ให้สัตว์เลี้ยงบุกเข้าไปในพื้นที่ปลูกอ้อยของบริษัท เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องให้ลูกหลานต้องออกจากโรงเรียนมาคอยดู

/สัตว์เลี้ยง...

สัตว์เลี้ยง ประการที่สอง ครอบครัวต่างๆ ถูกบังคับให้ต้องส่งลูกหลานไปทำงานเพื่อหารายได้เสริม เพื่อทดแทนรายได้ที่สูญเสียไป

(๕) การทำร้ายร่างกาย

ในครั้งที่ตำรวจเข้าไปจับไล่ชาวบ้านออกจากที่ดินครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๙ ขณะนั้นมีชาวบ้าน ๕ คนได้รับบาดเจ็บจากการทำร้ายของตำรวจ ชาวบ้านสองคนถูกยิง และอีกหลายคนถูกตีด้วยพานท้ายปืน และมีชาวบ้านรายหนึ่งซึ่งเป็นผู้บันทึกภาพในขณะที่มีการเอารถเข้าไถทำลายบ้านเรือนของชาวบ้าน ชาวบ้านรายนั้นได้ถูกลอบสังหารในปีต่อมาโดยถูกจามด้วยขวาน ในขณะที่ทนายความและนักเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมนุษยชนก็ถูกติดตามและถูกคุกคามจากพนักงานรักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงในระหว่างการลงพื้นที่

ผู้ร้องชี้แจงว่า การที่ฝ่ายบริษัทชี้แจงว่าที่ดินสัมปทานเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมนั้นไม่เป็นความจริง เพราะความเป็นจริงคือพื้นที่นี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำเกษตรกรรม ประกอบกับพื้นที่นี้ถูกจัดสรรให้เป็นพื้นที่ตามนโยบายการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Land Use Planning - PLUP) ดังนั้น เกษะกงจึงไม่ใช่พื้นที่ที่ขาดการพัฒนาและชาวบ้านได้อาศัยทำกินในพื้นที่นี้มาช้านาน และการที่บริษัทกล่าวหาว่าไม่มีการประท้วงนั้นไม่เป็นความจริง เนื่องจากผู้ร้องได้ชี้แจงในจดหมายของผู้ร้องและรายงานอย่างเป็นทางการของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเช่น Licadho คณะกรรมการปฏิบัติการเพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งกัมพูชา (Cambodian Human Rights Action Committee) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย เป็นต้น

๓.๒ คำชี้แจงของผู้ถูกร้อง

บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน)

บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงโดยสรุปได้ดังนี้

(๑) การชี้แจงต่อคณะกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง

(๑.๑) การชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓ สรุปความได้ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด(มหาชน) เป็นผู้ถือหุ้นฝ่ายหนึ่งในบริษัทที่ลงทุนในประเทศกัมพูชาซึ่งเป็นนิติบุคคลจดทะเบียนตามกฎหมายกัมพูชา มูลกรณีที่มีการร้องเรียนว่า มีการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น เกิดขึ้นในประเทศกัมพูชา ผู้ร้องที่มีการกล่าวอ้างว่าถูกกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น เป็นชาวกัมพูชา ส่วนปัญหาว่าจะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่นั้น บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ไม่มีข้อมูลในเรื่องดังกล่าว แต่ทั้งนี้ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) มีนโยบายอนุรักษ์ธรรมชาติและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคำนึงถึงชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพื่อดำเนินธุรกิจอย่างมั่นคงและยั่งยืน

(๑.๒) การชี้แจงด้วยวาจาเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ สรุปความได้ว่าการลงทุนในประเทศกัมพูชาของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดยการทำไร่อ้อยและสร้างโรงงานผลิตน้ำตาลนั้น จะต้องได้รับการสัมปทานที่ดินจากรัฐบาลกัมพูชาก่อน ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่ที่ได้รับสัมปทานมานั้น เป็นที่ดินที่มีลักษณะเป็นป่าเสื่อมโทรมทางบริษัทจะต้องดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ก่อนจึงจะสามารถดำเนินการปลูกอ้อยได้ โดยคนในพื้นที่จะรู้ว่าพื้นที่ไหนที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ซึ่งก่อนที่จะได้รับการสัมปทานที่ดิน ทางบริษัทจะต้องลงไปในพื้นที่พร้อมกับเจ้าหน้าที่

/ท้องถิ่น...

ท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบสภาพที่ดินว่ามีผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เท่าไร แล้วรัฐบาลกัมพูชาจะย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่เขตสัมปทานและหาที่อยู่ใหม่ให้ ซึ่งบริษัทได้จ่ายเงินช่วยเหลือในการขนย้ายให้กับชาวบ้านที่ต้องย้ายออกจากพื้นที่ตามที่รัฐบาลกัมพูชาแนะนำ โดยมีหลักฐานยืนยันว่าแต่ละครอบครัวได้รับเงินไปเท่าไร

ช่วงที่บริษัทที่เกาะกงเริ่มทำธุรกิจปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาล มีผู้ถือหุ้นในบริษัททั้ง ๒ ที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่นชาวกัมพูชา และชาวไต้หวัน ซึ่งพื้นที่ที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ไปพัฒนานั้น เป็นพื้นที่ของนักการเมืองฝ่ายค้านของกัมพูชา ซึ่งการลงทุนของบริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ที่เกาะกงนั้นมีทั้งชาวบ้านที่เห็นด้วยเพราะเป็นการพัฒนาความเจริญในพื้นที่ สร้างงานและรายได้ให้กับชาวบ้าน ในขณะที่ชาวบ้านฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยเมื่อได้รับเงินชดเชยของบริษัทฯ ในการย้ายออกไปแล้วก็จะย้ายกลับเข้ามาใหม่ ซึ่งทางบริษัทฯ ก็ต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานในท้องถิ่นเจรจาให้ชาวบ้านส่วนนี้ยอมย้ายออกไป เป็นการนำการเมืองมาเกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น

ในส่วนของจำนวนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ก่อนที่จะมีการดำเนินการประมาณร้อยละ ๖๐-๗๐ ครอบครัวนั้น การจ่ายเงินนั้นจะจ่ายให้เฉพาะกับผู้ที่มีหลักฐานว่าอาศัยอยู่ในพื้นที่จริงเท่านั้น ซึ่งทางบริษัทเป็นเพียงผู้จ่ายเงินให้ชาวบ้านยอมย้ายออกจากพื้นที่เท่านั้น ส่วนการดำเนินการให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่เป็นหน้าที่ของหน่วยงานในพื้นที่ที่เป็นผู้ดำเนินการโดยจำนวนเงินที่ชาวบ้านได้รับขึ้นอยู่กับสภาพของที่อยู่อาศัยและที่ดินของชาวบ้านแต่ละครอบครัว ซึ่งบริษัทยืนยันว่าชาวบ้านทุกคนยินยอมที่จะย้ายออกและได้รับเงินครบทุกครอบครัว

ในส่วนข้อมูลพื้นที่แห่งใหม่ที่ชาวบ้านย้ายไปอยู่นั้นบริษัทไม่มีข้อมูลดังกล่าวทั้งนี้ รัฐบาลกัมพูชาเป็นผู้จัดหาที่ดินใหม่ให้ซึ่งเป็นที่ดินที่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ซึ่งพื้นที่ที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ได้รับสัมปทานนั้นมีลักษณะเป็นป่าเสื่อมโทรมไม่เหมาะแก่การทำไร่ทำนา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ลาดชันเมื่อฝนตกน้ำจะชะล้างแร่ธาตุออกจากหน้าดินทั้งหมด นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังอยู่ห่างไกลจากความเจริญอย่างมาก รถยนต์ไม่สามารถเข้าไปได้ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะสามารถปลูกพืชปลูกข้าวได้ ก็ไม่สามารถนำออกไปขายได้

บริษัทได้ส่งผู้แทนจากประเทศไทยไปตรวจสอบพื้นที่โดยเฉลี่ยเดือนละครั้ง ซึ่งทุกครั้งที่ลงพื้นที่ก็ไม่พบเห็นชาวบ้านที่ร้องเรียนหรือสภาพพื้นที่ที่มีการประท้วงแต่อย่างใด นอกจากนี้จากเงื่อนไขที่ว่าสหภาพยุโรปจะไม่รับซื้อน้ำตาลของบริษัทฯ หากมีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น ซึ่งจากผลการตรวจสอบของสหภาพยุโรปเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๔ พบว่าบริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ยังสามารถขายสินค้าให้กับสหภาพยุโรปได้เนื่องจากทางบริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ไม่ได้มีการดำเนินการที่ขัดต่อระเบียบของสหภาพยุโรปโดยน้ำตาลที่ผลิตจากบริษัทที่เกาะกงนั้นเป็นน้ำตาลดิบที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตน้ำตาลทรายขาวที่ใช้บริโภคเป็นการทั่วไปโดยทางบริษัทอังกฤษที่เป็นผู้ดำเนินการแปรรูปน้ำตาลดิบให้เป็นน้ำตาลขาวดังนั้น บริษัทจึงมีความเห็นว่าปัญหาการร้องเรียนที่เกิดขึ้นนั้นเป็นประเด็นทางการเมือง โดยมีการทำให้การลงทุนของบริษัทฯ กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง

ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับผู้ถือหุ้นในบริษัทที่เกาะกงนั้น ขณะนี้ผู้ถือหุ้นชาวกัมพูชาได้ถอนหุ้นออกไปจนหมดแล้ว และไปตั้งโรงงานผลิตน้ำตาลและไร้อ้อยของตัวเองขึ้น ซึ่งห่างจาก

/โรงงาน...

โรงงานผลิตน้ำตาลของบริษัทที่เกาะกงประมาณ ๑๘๐ กิโลเมตร ทำให้บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นในบริษัทที่เกาะกงเป็นจำนวนร้อยละ ๗๐ ของจำนวนหุ้นทั้งหมด ส่วนหุ้นอีกร้อยละ ๓๐ นั้น เป็นของผู้ถือหุ้นชาวไต้หวัน

ในประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมายการลงทุนของประเทศกัมพูชา ได้ระบุว่า ชาวต่างชาติสามารถถือหุ้นในธุรกิจการผลิตน้ำตาลได้เต็มจำนวนโดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ และบริษัทที่เกาะกงนั้นได้รับการส่งเสริมการลงทุนของประเทศกัมพูชาด้วย

การลงทุนที่ต่างประเทศของบริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ นั้น เป็นการดำเนินการโดยการติดต่อผ่านทางหน่วยงานส่งเสริมการลงทุนระหว่างประเทศของสถานทูตไทยเท่านั้นโดยไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือใดๆ จากหน่วยงานของรัฐบาลไทย ทั้งนี้รัฐไทยยังไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่ดูแลการลงทุนของคนไทยในต่างประเทศโดยตรง อย่างไรก็ตาม บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ก็ต้องการให้รัฐบาลไทยดูแลเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากบางประเทศมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหลายครั้ง ซึ่งส่งผลให้ผลกำไรที่บริษัทจะได้รับนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย

กรณีที่ผู้แทนสำนักงานข้าหลวงสิทธิมนุษยชนแห่งชาติประจำประเทศกัมพูชา ได้รายงานปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินการของบริษัทนั้น ทางบริษัทไม่มีข้อมูลในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งบริษัทก็ไม่ทราบเรื่องที่มีการยิงชาวบ้านและสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านในพื้นที่ หรือมีการนำพื้นที่ที่เป็นไร่นาของชาวบ้านมาเป็นที่สัมปทานจนเกิดผลกระทบกับชาวบ้าน บริษัทได้เจรจาให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ก่อนดำเนินการเกือบทั้งหมด เว้นแต่ชาวบ้านที่ไม่ยอมเข้ามาเจรจาก็จะมีการเวนพื้นที่บริเวณนั้นไว้ แต่จะไม่มีการจ่ายค่าชดเชยการขนย้ายให้กับชาวบ้านกลุ่มดังกล่าว คาดว่ามีชาวบ้านบางส่วนที่ยังอยู่ในพื้นที่สัมปทาน ทั้งนี้ บริษัทมีความเห็นว่าการดำเนินการของบริษัทไม่น่าที่มีผลกระทบต่อพื้นที่เพาะปลูกของชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถนำผลผลิตจากการเพาะปลูกไปขายได้ในพื้นที่ที่คนปกติไม่สามารถเข้าไปอยู่ได้แล้ว

ส่วนในรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดินที่บริษัทที่เกาะกงได้รับสัมปทานนั้น เนื่องจากกฎหมายของกัมพูชาอนุญาตให้บริษัทถือครองที่ดินได้แค่ ๑๐,๐๐๐ เฮกตาร์ เท่านั้น บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ จึงต้องจัดตั้งบริษัทขึ้น ๒ บริษัทเพื่อเพิ่มพื้นที่ที่จะสามารถใช้ในการดำเนินการปลูกอ้อยและทำโรงงานน้ำตาลให้มากขึ้น โดยให้บริษัทเกาะกงการเกษตร จำกัดทำสัญญาเช่าที่ดินของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด ปลูกอ้อย แต่บริษัทเกาะกงการเกษตร จำกัดจะต้องขายอ้อยให้กับบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัดเท่านั้น โดยบริษัททั้ง ๒ เป็นคนละบริษัทกันต้องแยกกันเสียภาษี

การเข้าไปสำรวจพื้นที่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๔๙ ต้องเดินทางด้วยเฮลิคอปเตอร์เนื่องจากรถยนต์ยังไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ได้ ซึ่งถ้าในพื้นที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่ก็จะต้องเห็นแน่นอน เพราะพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าเสื่อมโทรม เป็นพื้นที่กว้าง ๓๐ กิโลเมตร ยาว ๔๐ กิโลเมตร ชาวบ้านไม่สามารถเดินทางได้ถ้าไม่มีรถยนต์ อย่างไรก็ตาม บริษัทไม่สามารถนำรูปถ่ายในช่วงนั้นมายืนยันได้ เนื่องจากรัฐบาลกัมพูชาไม่อนุญาตให้ถ่ายภาพพื้นที่จากเฮลิคอปเตอร์

ทั้งนี้ ปัญหาความขัดแย้งกับชาวบ้านในขณะนี้ บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ได้ตั้งคณะทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว โดยมีการประชุมกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ และกลุ่มชาวบ้าน โดยมีข้อตกลง อาทิ ในกรณีที่ชาวบ้านบอกให้หยุดดำเนินการในพื้นที่

/หากบริษัท...

หากบริษัทยังดำเนินการต่อไปเจ้าหน้าที่สามารถยึดรถเครื่องจักรของบริษัทได้โดยถูกกฎหมาย แต่จากข้อมูลที่ได้รับ ไม่มีการรายงานจากคณะทำงานฯ ว่า มีความขัดแย้งถึงขั้นทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ส่วนในเรื่องการดูแลความปลอดภัยพื้นที่ของบริษัทที่เกาะกงนั้น จะใช้วิธีจ้างพนักงานรักษาความปลอดภัยเอกชนของกัมพูชาเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยของพนักงานและทรัพย์สินของบริษัท

บริษัทได้ว่าจ้างแรงงานในการทำงานประมาณ ๖๐๐ คน โดยเป็นคนไทย ๑๕๐ คน ซึ่งเป็นจ้างรายเดือน ส่วนที่เหลือจะเป็นแรงงานชาวกัมพูชาที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเกาะกงหรือสะเลอัมบิลโดยจ้างผ่านทางนายหน้า เป็นแรงงานปลูกหรือบำรุงรักษาอ้อย และตัดอ้อยในช่วงเก็บเกี่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวันหรือตามผลงาน ทั้งนี้ การจ้างแรงงานในต่างประเทศนั้นมีข้อกำหนดในหลายประเทศว่า ถ้าพ้นจากช่วงเตรียมการจะต้องจ้างแรงงานในท้องถิ่นเป็นจำนวนร้อยละ ๙๐ ของจำนวนแรงงานที่จ้างทั้งหมด จึงต้องพัฒนาชาวกัมพูชาให้เป็นคนควบคุมการผลิตในชั้นกลางและขั้นต้นทั้งหมดภายใน ๕ ปี และจำนวนลูกจ้างที่เป็นชาวกัมพูชาตอนนี้ก็มีสูงมาก เนื่องจากบริษัทไม่สามารถจ้างคนไทยให้ไปทำงานที่เกาะกงในอัตราค่าจ้างที่เหมาะสมกับความสามารถของคนไทยได้ และคนไทยก็ไม่สามารถทนสภาพความเป็นอยู่ที่เกาะกงได้

(๒) การชี้แจงต่อคณะกรรมการด้านสิทธิชุมชน

บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงด้วยวาจาเพิ่มเติมต่อคณะกรรมการด้านสิทธิชุมชน เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ โดยสรุปการชี้แจงเพิ่มเติมได้ดังนี้

การดำเนินโครงการมีประวัติความเป็นมา ดังนี้

๑. วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้พื้นที่สัมปทานแก่ Duty Free Shop และ Koh Kong International Resort Club รายละเอียด ๑๐,๐๐๐ เฮกตาร์
๒. วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ มีการส่งฝ่ายรักษาความปลอดภัยของบริษัทเข้าถากถางพื้นที่ด้วยการใช้รถไถ (Bulldozers and armed guards begin clearing land)
๓. วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) ดำเนินการจดทะเบียนบริษัท
๔. วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙ Duty Free Shop และ Koh Kong International Resort Club ทำหนังสือแจ้งรัฐบาล ขอแก้ไขเปลี่ยนชื่อผู้รับสัมปทาน
๕. วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการโอนพื้นที่สัมปทานจาก Duty Free Shop เป็น บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และเห็นชอบโอนพื้นที่สัมปทานจาก Koh Kong International Resort Club เป็น บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI)
๖. วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ เซ็นสัญญาสัมปทานระหว่าง Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries กับ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI)

บริษัทฯ ได้รับสัมปทานพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๒๕,๐๐๐ ไร่ อย่างไรก็ตาม บริษัทฯ ใช้พื้นที่เพื่อปลูกอ้อยจริงๆ แค่ ๖๕,๕๑๑ ไร่ หรือคิดเป็น ๕๒% เท่านั้น ส่วนพื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่ป่า ซึ่งบริษัทก็ไม่ได้ใช้เพราะต้องการเก็บไว้เป็นพื้นที่ป่า

/บริษัทฯ...

บริษัทฯ ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงปลูกอ้อยเพื่อส่งขายไปให้แก่บริษัท ด้วย โดยบริษัทมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีการปลูกอ้อยอย่างยั่งยืน ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และที่สำคัญคือลดการใช้สารเคมีหรือยาฆ่าหญ้า นอกจากนี้ยังมีการชักชวนชาวบ้านให้เข้าไปทำในโรงงานของบริษัทด้วย

บริษัทฯ เป็นบริษัทมหาชนและมีการดำเนินธุรกิจในตลาดหลักทรัพย์ด้วย ดังนั้น บริษัทฯ จึงให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมาภิบาลและสิทธิมนุษยชนมาก อย่างไรก็ตาม กรณีร้องเรียนที่เกิดขึ้นนั้น บริษัทฯ ก็อยากเจรจากับชาวบ้าน แต่กลายเป็นว่าชาวบ้านไม่ยอมมาเจรจากับบริษัท อย่างไรก็ตาม ขณะนี้เหลือชาวบ้านเพียง ๙ รายเท่านั้น ที่ยังไม่ยอมรับค่าชดเชยซึ่งบริษัทฯ ก็ได้พยายามติดต่อมาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่มีการเจรจากับชาวบ้านทั้ง ๙ รายนี้

บริษัทฯ ได้รับทราบข้อมูลว่า ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิใดๆ รับรอง นอกจากนี้ บริษัทฯ ไม่ได้เอาพื้นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมาดำเนินการ เพราะบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนจะตั้งอยู่ริมถนน ส่วนพื้นที่ที่ชาวบ้านอ้างว่าเป็นพื้นที่ทำกินนั้น จากการไปตรวจสอบก็พบว่าเป็นเพียงพื้นที่ป่ากร้าง

ในการจ่ายค่าชดเชย บริษัทฯ ได้ทยอยจ่ายมาโดยตลอด โดยมีการจ่ายไปแล้ว ๕๐๐ ครอบครัว อย่างไรก็ตาม การดำเนินในด้านนี้มีหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นเป็นคนดำเนินการแทนบริษัท ซึ่งบริษัทฯ ตั้งงบประมาณในส่วนนี้เอาไว้จำนวน ๖๐ ล้านบาท

บริษัทฯ ยืนยันว่า ก่อนหน้าที่จะมีลงนามในสัญญาสัมปทานนั้น บริษัทฯ ไม่ทราบ ว่าหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นได้ดำเนินการอย่างไรต่อชาวบ้านในพื้นที่บ้าง บริษัทฯ เริ่มเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ภายหลังจากได้รับสัมปทานแล้ว

(๓) การชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ส่งเอกสารชี้แจงตามที่ คณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้จัดทำ รายงานผลการพิจารณาของ คณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ในการปลูกไร่อ้อยที่จังหวัด เกาะกง ราชอาณาจักรกัมพูชา ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕ โดยกล่าวหาว่า บริษัทฯ ได้ทำการ ละเมิดพื้นที่ทำกินและละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของชาวบ้านที่จังหวัดเกาะกง ประเทศ กัมพูชานั้น บริษัทฯ ขอชี้แจงดังนี้

๑. การเข้ายึดครองพื้นที่ของชาวบ้านโดยผิดกฎหมาย

๑.๑ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และบริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (บริษัทฯ) ได้รับการจัดสรรพื้นที่สัมปทานโดยถูกต้องตามกฎหมายจากรัฐบาลกัมพูชา เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ โดยเป็นการรับช่วงต่อมาจากสองบริษัทสัญชาติกัมพูชา คือ Koh Kong International ResortClub และ Duty Free Shop ซึ่งได้รับสัมปทานเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๙

๑.๒ หลังจากที่บริษัทฯ ได้รับสัมปทาน บริษัทฯ ร่วมกับ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เข้าทำการสำรวจวิจัยพื้นที่และตรวจสภาพดิน ซึ่งพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของพื้นที่สัมปทานนั้น เป็นป่าเสื่อมโทรม รกร้าง รวมถึงดินอยู่ในสภาพที่แย่มาก ไม่เหมาะกับการ

/เพาะปลูก...

เพาะปลูก การเดินทางไปที่สัมปทานในสมัยนั้น ต้องมีการข้ามแพถึง ๓ แพ จึงจะถึงพื้นที่สัมปทาน และพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณถนนสายหลักซึ่งอยู่นอกเขตสัมปทาน มีเพียงชาวบ้านส่วนน้อยเท่านั้นที่อยู่พื้นที่ด้านในเขตสัมปทาน ซึ่งการเข้าออกไม่มีถนนตัดผ่าน

๑.๓ ทางโครงการจึงเริ่มทำการสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชนและภาครัฐ และได้เจรจาจ่ายค่าชดเชยให้แก่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ โดยยึดถือตามหลักฐานการครอบครองที่ดินขณะนั้น โดยได้ทำสัญญาตกลงเป็นรายบุคคล มีเอกสารการรับเงินที่ชัดเจนพร้อมรูปภาพลายพิมพ์นิ้วมือ

๑.๔ หลังจากนั้น บริษัทฯ ได้รับการร้องเรียนเพิ่มเติมจากชาวบ้านเรื่องที่ทำกิน จึงได้เข้าตรวจสอบ เมื่อพบว่าชาวบ้านสามารถแสดงหลักฐานสิทธิในที่ดินอย่างถูกต้อง ทางบริษัทฯ ได้เจรจาและจ่ายค่าชดเชยเพิ่มให้แก่ชาวบ้านเรื่อยมา

๑.๕ อย่างไรก็ตาม มีชาวบ้านส่วนหนึ่งประมาณ ๒๐๐ ครอบครัวที่เรียกร้องสิทธิบนพื้นที่สัมปทาน (ซึ่งเป็นส่วนน้อยประมาณร้อยละ ๗ ของพื้นที่สัมปทาน) โดยไม่มีหลักฐานสิทธิในที่ดินที่ชัดเจน หรือเอกสารใดๆ ที่มาสนับสนุนข้อเรียกร้อง ทำให้บริษัทไม่สามารถชำระเงินค่าชดเชยและ/หรือคืนที่ดินดังกล่าวให้ได้ ทางชาวบ้านกลุ่มดังกล่าว จึงได้ดำเนินการฟ้องร้องทางศาลจังหวัดเกาะกง

๑.๖ การพิจารณาของศาลจังหวัดเกาะกงนั้น ได้ตัดสินว่า ชาวบ้านไม่มีหลักฐานสิทธิในที่ดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงได้ส่งคดีความนี้กลับไปยังกรมที่ดินจังหวัดเกาะกง เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๕ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน บริษัทฯ ได้เจรจาและจ่ายค่าชดเชยให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ แต่ยังเหลือกลุ่มชาวบ้านประมาณ ๔ ครอบครัวที่ยังคงไม่ยอมรับการเจรจาจากทางบริษัท โดยที่บริษัทฯ ไม่อาจทราบถึงเหตุผลเบื้องหลัง และในขณะเดียวกันชาวบ้านกลุ่มนี้ก็ยังไม่สามารถแสดงหลักฐานให้กรมที่ดินออกเอกสารสิทธิได้

๑.๗ ตลอดระยะเวลามากกว่า ๖๐ ปี ในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ยึดหลักสิทธิมนุษยชนสากลและเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ว่าจะในหรือนอกประเทศ บริษัทฯ ไม่มีนโยบายที่จะไปยึดครองพื้นที่ที่บริษัทไม่มีสิทธิ บริษัทฯ ยินดีจ่ายเงินค่าชดเชยหรือเยียวยา หรือแม้กระทั่งคืนที่ดินให้ ถ้าชาวบ้านสามารถแสดงหลักฐานที่ถูกต้องตามกฎหมายว่ามีสิทธิในที่ดินดังกล่าว (ซึ่งบริษัทจำเป็นต้องแสดงหลักฐานดังกล่าวต่อรัฐบาลกัมพูชาอีกทีตามขั้นตอนทางกฎหมาย) ณ ปัจจุบัน ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ จึงไปร้องเรียนต่อองค์กรอื่นตามที่ปรากฏเป็นข่าว อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของบริษัทในฐานะผู้ลงทุนต่างชาติ จะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศกัมพูชา พื้นที่สัมปทานทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของประเทศกัมพูชา บริษัทเป็นเพียงผู้เช่าที่ดินตามสัญญาสัมปทานเท่านั้น เมื่อครบกำหนดอายุสัมปทาน บริษัทฯ จำเป็นต้องคืนที่ดินทั้งหมดตามสัมปทานให้แก่ประเทศกัมพูชา ดังนั้น บริษัทฯ ไม่สามารถคืนหรือมอบที่ดินให้แก่บุคคลใดๆ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลประเทศกัมพูชา

## ๒. การใช้ความรุนแรงในการขับไล่และบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน

๒.๑ รัฐบาลกัมพูชาเป็นผู้จัดสรรพื้นที่สัมปทานให้แก่บริษัท และเป็นผู้ดูแลการจัดสรรพื้นที่ใหม่ให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่สัมปทาน

๒.๒ ที่ดินสัมปทานที่บริษัทฯ ได้รับนั้น ได้รับช่วงต่อมาจากสองบริษัท สัญชาติกัมพูชาซึ่งได้รับสัมปทานเป็นมือแรก โดยเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงดังกล่าว เกิดขึ้น ก่อนที่บริษัทฯ ได้รับสัมปทาน ดังนั้น บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ไม่มีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงขับไล่และบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้านแต่อย่างใด

๒.๓ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ไม่สนับสนุนการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๒.๔ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ไม่เคยสนับสนุนให้ใช้หรือใช้ความรุนแรงในการขับไล่ชาวบ้านไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น

๓. การทำลายชีวิตและการยึดสัตว์เลี้ยงชาวบ้านเพื่อเป็นค่าไถ่

๓.๑ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ไม่เคยมีการทำลายชีวิตหรือจับสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านมาเพื่อเป็นตัวประกันแต่อย่างใด

๓.๒ หากพบว่ามีสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านพลัดหลงเข้ามาในพื้นที่สัมปทาน ทางบริษัทก็จะจัดการส่งคืนให้แก่เจ้าของโดยไม่เรียกร้องค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

๔. การคุกคามหรือการข่มขู่ชาวบ้านในพื้นที่สัมปทาน

บริษัทไม่เคยมีการกระทำในรูปแบบดังกล่าว ตลอดระยะเวลาที่กลุ่ม KSL ได้เข้าไปบริหารงาน บริษัทเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

๕. การใช้แรงงานเด็ก

๕.๑ เป็นข้อกล่าวหาที่ทางองค์กร Equitable Cambodia และ Inclusive Development International ตั้งต่อบริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด องค์กรเหล่านี้อ้างอิงภาพถ่ายและภาพเคลื่อนไหวที่เป็นการจัดฉากขึ้นจากข้อมูลที่เป็นเท็จ จึงทำให้ชื่อเสียงของบริษัทฯ เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก

๕.๒ บริษัทมีหลักฐานและข้อมูลตอบโต้ที่จะให้เชื่อได้ว่า วิดีโอเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กที่ออกมานั้น มีการจ้างและใช้ตัวแสดงขึ้นมา

๕.๓ บริษัทไม่เคยมีการจ้างแรงงานที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

๕.๔ บริษัทกำหนดห้ามให้ผู้รับเหมาจ้างแรงงานที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี โดยเด็ดขาด และถ้าหากเราพบว่าผู้รับเหมาจ้างแรงงานที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี บริษัทจะทำการยกเลิกสัญญาจ้างเหมาทันที

๕.๕ บริษัทได้รับการตรวจสอบจากกรมแรงงานประเทศกัมพูชา และ Pro Terra Foundation ยืนยันว่า บริษัทไม่มีการจ้างแรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

๕.๖ ทั้งนี้ การพบเห็นเด็กอยู่กับครอบครัวในพื้นที่ไร่ไถ่นั้น เป็นวิถีชีวิตปกติและเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านในประเทศแถบเอเชียที่มักจะพบบุตรหลานไปทำงานด้วย ซึ่งเป็นการเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง อย่างไรก็ตาม บริษัทมีนโยบายสนับสนุนเพื่อให้เด็กได้รับการศึกษามากขึ้น จึงให้ความสำคัญกับการสร้างโรงงานและวัดเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาต่อไป

/การดำเนินการ...

### การดำเนินการของบริษัท

ในด้านการใช้พื้นที่สัมปทาน และการคืนเงินชดเชยให้แก่ชาวบ้าน

๑. บริษัทได้มีการจ่ายเงินชดเชยเพิ่มเติมให้แก่ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน โดยได้บันทึกภาพและมีเอกสารการพิมพ์ลายนิ้วมือสำหรับชาวบ้านที่ได้รับเงินค่าชดเชยแล้ว

๒. มีชาวบ้านหลายคนที่ได้เข้ามาทำงานกับทางบริษัทนั้น ต่างมีความสุขที่ได้มีงานทำและมีรายได้ที่ดี นอกจากนั้น บริษัทยังได้มีการส่งเสริมและให้ความรู้ชาวบ้านในการปลูกอ้อยเพื่อเป็นรายได้เพิ่มให้แก่ชาวบ้านและชุมชน

๓. บริษัทมีการสร้างโรงเรียน ถนน และสะพาน

๔. บริษัทได้มีการบริจาคเงินเพื่อสร้างและทำนุบำรุงวัดในหมู่บ้าน

๕. บริษัทได้ร่วมมือกับ Wild Aid ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีหน้าที่ในการพิทักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า ในการที่จะช่วยกันรักษาไว้ซึ่งแหล่งน้ำ ต้นไม้ใหญ่ ตลอดจนการทำนุบำรุงพื้นที่ป่าบริเวณพื้นที่ที่ได้รับสัมปทานให้มีความอุดมสมบูรณ์สืบต่อไป

๖. ทุกๆ กระบวนการผลิตน้ำตาล บริษัทยึดหลักความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มีการใช้อินทรีย์วัตถุในการบำรุงอ้อยในไร่ เพื่อลดการใช้สารเคมีเพื่อประโยชน์ต่อดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

๗. ในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุ หรือเหตุการณ์ฉุกเฉินที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ทางบริษัทฯ มีนโยบายดำเนินการป้องกันแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทันที

๘. ภายในระยะเวลา ๗ ปี ที่ทางบริษัทได้เข้ามาบริหารงาน บริษัทฯ ได้สร้างความเจริญให้กับชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก

### ๓.๓ คำชี้แจงของผู้เกี่ยวข้อง

#### ๓.๓.๑ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) หรือ KSL เป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลสารสนเทศและการปฏิบัติใดๆ ของบริษัทจดทะเบียน ซึ่งบริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ได้มีการเปิดเผยข้อมูลการลงทุนในโครงการก่อสร้างโรงงานน้ำตาลที่เกาะกง ประเทศกัมพูชา ผ่านระบบของตลาดหลักทรัพย์ ดังนี้

๑. วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๙ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดย นายจำรูญ ชินธรรมมิตร ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีหนังสือถึงกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เรื่อง ขอชี้แจงข่าวเรื่องการลงทุนโครงการเพาะปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาลในประเทศกัมพูชา ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ และบริษัทย่อย ขอแจ้งให้ทราบว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีแผนที่จะจัดตั้งบริษัทร่วมทุนในประเทศกัมพูชา เพื่อดำเนินการขอใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานน้ำตาลและขอพื้นที่สัมปทานเพาะปลูกอ้อยจำนวน ๒๐,๐๐๐ เฮกตาร์ (๑๒๕,๐๐๐ ไร่) ที่เกาะกง ประเทศกัมพูชา โดยตามประมาณการเบื้องต้นของบริษัท เงินลงทุนทั้งหมดของโครงการจะประมาณ

/๒,๐๐๐ ล้าน...

๒,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งจะเป็นการทยอยการลงทุนตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ ถึง ๒๕๕๒ บริษัทคาดว่าจะมีสัดส่วนการถือหุ้นในบริษัทร่วมทุนดังกล่าวไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของทุนจดทะเบียน

๒. วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดย นายจำรูญ ชินธรรมมิตร ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีหนังสือถึงกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เรื่อง แจ้งการลงทุนในโครงการเพาะปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาลในประเทศกัมพูชา ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ กับผู้ร่วมทุนชาวต่างชาติ ได้เข้าร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) กับรัฐบาลกัมพูชา เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ เพื่อเข้าพื้นที่สัมปทานในการเพาะปลูกอ้อย จำนวน ๒๐,๐๐๐ เฮกตาร์ อายุสัมปทาน ๙๐ ปี และดำเนินการจัดตั้งโรงงานน้ำตาลที่ประเทศกัมพูชา โดยได้จัดตั้งบริษัทใหม่จำนวน ๒ บริษัท ซึ่งบริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ ถือหุ้นร้อยละ ๕๐ ของทุนจดทะเบียน และมีผู้ร่วมทุนชาวไต้หวันถือหุ้นร้อยละ ๓๐ และผู้ร่วมทุนชาวกัมพูชา ถือหุ้นร้อยละ ๒๐ โดยทั้ง ๒ บริษัท ได้แก่ Koh Kong Plantation Company Limited (KPT) และ Koh Kong Sugar Industry Company Limited (KSI)

Koh Kong Plantation Company Limited (KPT) จะดำเนินธุรกิจเพาะปลูกอ้อยที่ประเทศกัมพูชา ในขณะที่ Koh Kong Sugar Industry Company Limited (KSI) จะดำเนินธุรกิจเพาะปลูกอ้อยและก่อตั้งโรงงานน้ำตาลที่ประเทศกัมพูชา

๓. วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดย นายจำรูญ ชินธรรมมิตร ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีหนังสือถึงกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เรื่อง แจ้งการเพิ่มทุนในบริษัท เกาะกการเกษตร จำกัด (KPT) ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ขอแจ้งมติที่ประชุมคณะกรรมการบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ครั้งที่ ๓/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๐ ว่า ด้วยที่ประชุมคณะกรรมการบริษัท เกาะกการเกษตร จำกัด (KPT) ครั้งที่ ๒/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๐ ได้มีมติอนุมัติให้เพิ่มทุนจดทะเบียนบริษัท เกาะกการเกษตร จำกัด (KPT) เพื่อเพาะปลูกอ้อยในประเทศกัมพูชา ตามสิทธิสัมปทานที่ได้รับ

๔. วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๐ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดย นายจำรูญ ชินธรรมมิตร ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีหนังสือถึงกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เรื่อง การลงทุนในโครงการก่อสร้างโรงงานน้ำตาลขนาด ๒,๐๐๐ ตันอ้อยต่อวันที่เกาะกง ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ขอแจ้งให้ทราบว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้มีการลงทุนในโครงการเพาะปลูกอ้อยบนพื้นที่สัมปทาน ๒๐,๐๐๐ เฮกตาร์ (๑๒๕,๐๐๐ ไร่) ภายใต้บริษัท เกาะกการเกษตร จำกัด (KPT) ในสัดส่วนร้อยละ ๕๐ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ โดยผลผลิตอ้อยเป็นไปตามแผนที่ได้มีการประมาณการไว้ ดังนั้น เพื่อให้ทันต่อแผนการผลิตน้ำตาลดิบในต้นปี ๒๕๕๒ ทางบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) ซึ่งเป็นบริษัทย่อยที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นในสัดส่วนร้อยละ ๕๐ ได้ตัดสินใจที่จะลงทุนก่อสร้างโรงงานน้ำตาล กำลังหีบ ๒,๐๐๐ ตันอ้อยต่อวัน ที่เกาะกง ประเทศกัมพูชา

### ๓.๓.๒ กระทรวงพาณิชย์

กระทรวงพาณิชย์ ได้ชี้แจงด้วยวาจาเมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ โดยสรุปการชี้แจงได้ว่า กรณีการลงทุนในต่างประเทศของเอกชนสัญชาติไทย ยังไม่มีหน่วยงานใดของไทยที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลในเรื่องนี้โดยตรงหรือมีกฎระเบียบใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง โดยหน่วยงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการพาณิชย์นั้น ส่วนใหญ่จะดูแลในประเด็นการเข้ามาลงทุนของเอกชนต่างชาติในประเทศไทยเท่านั้น นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องปกติที่ประเทศใดๆ ในโลกก็ต้องส่งเสริมให้เอกชนในประเทศของตนไปลงทุนในต่างประเทศอยู่แล้ว ดังนั้น หากจะมีกฎหมายหรือหลักการใดๆ ที่จะสามารถควบคุมการประกอบธุรกิจของเอกชนในต่างประเทศ ก็อาจจะมีเพียงหลักธรรมาภิบาลที่เอกชนนั้นยึดถืออยู่เท่านั้น

### ๓.๓.๓ สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย

สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาล ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงเป็นลายลักษณ์อักษร โดยสรุปการชี้แจงได้ดังนี้

บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ประกอบธุรกิจน้ำตาลทราย และธุรกิจต่อเนื่องอื่นๆ ภายใต้ชื่อกลุ่ม KSL Group มีนโยบายผลิตน้ำตาลทรายที่มีคุณภาพสูงสุด โดยบริษัทฯ มีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๔๔ กำหนดไว้ เช่น ปฏิบัติตามระเบียบและประกาศที่คณะกรรมการกำหนด เตรียมโรงงานให้อยู่ในสภาพความพร้อมที่จะหีบอ้อยตามกำหนดเวลาที่คณะกรรมการกำหนด รับอ้อยจากชาวไร่อ้อยและหัวหน้ากลุ่มชาวไร่อ้อยตามคณะกรรมการกำหนด ผลิตน้ำตาลทรายตามชนิด คุณภาพ และปริมาณที่คณะกรรมการกำหนด เป็นต้น ส่วนสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย กฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ตามมาตรา ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการและคณะกรรมการอื่นๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตอ้อยและน้ำตาลทราย การใช้และการจำหน่ายน้ำตาลทราย ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการผลิต ตลอดจนจรรยาบรรณตลาดของน้ำตาลทรายทั้งใน และนอกราชอาณาจักร เป็นต้น

นอกจากนี้ สำนักงานในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐ ยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานความร่วมมือระหว่างชาวไร่อ้อยและโรงงานน้ำตาล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินการในระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. ๒๕๒๗ ในส่วนที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด(มหาชน) ไปร่วมลงทุนประกอบธุรกิจกับหุ้นส่วนชาวกัมพูชาและไต้หวัน ที่ประเทศกัมพูชา สำนักงานไม่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลภายใต้พระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. ๒๕๒๗

๓.๓.๔ คณะทำงานความร่วมมือในการจัดทำรายงาน “วิถีชีวิตทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการให้สัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจของบริษัทสวนป่าเกาะกง (Koh Kong Plantation Co. Ltd.) และบริษัทน้ำตาลเกาะกง (Koh Kong Sugar Co. Ltd.) ในประเทศกัมพูชา”

โครงการฟื้นฟูนิเวศในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA) และโครงการให้การศึกษาทางกฎหมายแก่ชุมชน (Community Legal Education Centre (CLEC) ในฐานะคณะทำงาน ได้ทำการชี้แจงข้อมูลจากการศึกษาในหัวข้อ “สถานการณ์ด้านวิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจของครอบครัวในอำเภอสรอัมเบิล จังหวัดเกาะกง : ก่อนและหลังการให้สัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจแก่บริษัทสวนป่าเกาะกง จำกัด และบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด” โดยทำการเก็บข้อมูลใน ๒ ลักษณะ คือ ๑. การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) หนึ่งครั้งต่อหนึ่งหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านประมาณ ๕-๗ คนจากกลุ่มต่างๆ เป็นผู้ร่วมตอบคำถามและ ๒. โดยการใช้แบบสอบถามกับประชาชนทั้งหมด ๑๘๘ ครอบครัว จากจำนวนเต็ม ๒๐๐ ครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ร่วมกันยื่นฟ้องต่อศาลในประเด็นการละเมิดสิทธิและการสูญเสียที่ดินเพื่อเรียกร้องที่ดินคืน โดยในทั้งหมด ๑๘๘ ครอบครัวนี้ แบ่งเป็นหมู่บ้านชุก (Chhouk) ๗๐ ครอบครัว หมู่บ้านชิกฮอร์ (Chikhor) ๑๐๕ ครอบครัว และหมู่บ้านตระเพียง กันดาล (Trapaing Kandal) ๑๓ ครอบครัว โดยสรุปข้อมูลได้ดังนี้

(๑) ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ชนเผ่า ความเชื่อ และประเพณีของทั้งสามหมู่บ้าน

สามหมู่บ้านในอำเภอสรอัมเบิล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) ประเทศกัมพูชา ที่ได้รับผลกระทบจากการเข้าไปดำเนินการปลูกอ้อยและอุตสาหกรรมน้ำตาลตามสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) หรือ KSL ได้แก่ หมู่บ้านชุก (Chhouk) ชิกฮอร์ (Chikhor) และตระเพียง กันดาล (Trapaing Kandal) ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในทั้งสามหมู่บ้านเป็นชนชาติขแมร์ ซึ่งเป็นชนชาติส่วนใหญ่ของกัมพูชา ชาวบ้านระบุว่า บรรพบุรุษของพวกเขาทั้งจากหมู่บ้านใกล้เคียงและห่างออกไปได้เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ดังกล่าวเป็นเวลานานแล้ว โดยช่วงเวลาที่มีการกล่าวอ้างกันมาคือช่วงเวลาตั้งแต่ก่อนช่วงการครองราชย์ของกษัตริย์นโรดม สีหนุ ซึ่งหมายความว่าได้มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้ตั้งแต่ก่อนปีพุทธศักราช ๒๔๘๔ ซึ่งชาวบ้านรุ่นปัจจุบันล้วนเกิดและเติบโตในหมู่บ้านนี้

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลค่อนข้างมากต่อวิถีชีวิต พวกเขาเชื่อและเคารพในวิญญาณของบรรพบุรุษ มีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปีหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ทั้งนี้เพื่อความสงบสุข ความสุข และความเจริญรุ่งเรือง มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่า “เนียกตา” (NeakTa) เพื่อไม่ให้เกิดโรคในสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะที่หมู่บ้านตระเพียงกันดาล และนอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมอื่นๆ โดยวิธีการจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละครอบครัว

(๒) การใช้ประโยชน์จากที่ดินและรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้าน

ชาวบ้านแบ่งประเภทของที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดินออกเป็น ๔ ประเภทหลัก ได้แก่ ๑) ที่ดอน ซึ่งสามารถเพาะปลูกพืชได้หลายชนิด เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง แตงโม และมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น เนื่องจากเป็นบริเวณที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม ในตอนนี้พื้นที่ส่วนดังกล่าวได้ถูกยกให้เป็นสัมปทานแก่บริษัทไปแล้ว ๒) ที่ลุ่ม ชาวบ้านมักใช้พื้นที่บริเวณนี้เพื่อปลูกข้าวและเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ๓) ที่ป่า มักอยู่ในบริเวณเชิงเขาและเป็นพื้นที่ใช้สอยสาธารณะ กล่าวคือ ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์

ร่วมกันจากการเก็บหาผลิตภัณฑ์จากป่า และ ๔) ที่อาศัย ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นส่วนที่แยกต่างหาก ออกจากส่วนที่เป็นไร่ นา และป่า คือมีไว้สำหรับสร้างบ้านเรือนและอยู่อาศัยเท่านั้น

จากการสอบถามพบว่า ที่ดินเหล่านี้ชาวบ้านบุกเบิกและทำกินในที่ดินดังกล่าวมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีทั้งที่เป็นการแสดงว่าเกิดในที่ดินดังกล่าวและทำกินมาโดยตลอด ซึ่งอาจหมายถึงระยะเวลายาวนานถึง ๗๐ ปี หรือเข้ามาใช้ในช่วงสามถึงสี่สิบปีหลัง เช่น ทำกินมาตั้งแต่ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนมากยืนยันว่าใช้ที่ดินมาตั้งแต่ก่อนปี ๒๕๔๓ อันเป็นปีที่มีการกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยสิทธิของชาวบ้านในการใช้ที่ดินว่า หากใช้นานกว่า ๕ ปี ย่อมมีสิทธิในการใช้ที่ดินนั้น โดยชาวบ้านในชุมชนจะรู้และยอมรับกันในชุมชนว่า ที่ดินผืนใดเป็นของใคร และจะถือว่าการปลูกพืชไม่ว่าเป็นข้าว สับปะรด และผลไม้หรือไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง และทุเรียน เป็นเครื่องแสดงสิทธิของตน และไม้ยืนต้นยังเป็นตัวชี้วัดความยาวนานของการใช้ที่ดินอีกด้วย รวมทั้งยังถือเป็นมรดกตกทอดของครอบครัวที่ส่งต่อมาจากบรรพบุรุษ

(๓) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

พื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่ที่สำคัญอย่างยิ่งของชุมชน โดยชาวบ้านระบุงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจากป่าไม้ ซึ่งชาวบ้านเคยหาได้ง่ายจากป่าที่เดิมอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ได้แก่ เครื่องไม้ต่างๆ หวาย น้ำมันยาง น้ำมัน ผัก ผลไม้บางชนิด และสมุนไพร ชาวบ้านหาพืชจากป่ามาเพื่อแปรรูปเป็นอุปกรณ์ไว้ใช้สอย เช่น สานเป็นตะกร้าหวาย เผาพื้นทำถ่าน และปรุงยาแผนโบราณ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ ชาวบ้านสามารถนำไปขายในตัวอำเภอสเร อัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) และเก็บไว้ใช้สอยภายในครัวเรือนด้วย นอกจากนี้ ป่าไม้ยังเป็นพื้นที่สำหรับปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปหากินอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในปัจจุบันชาวบ้านยังสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าที่เหลืออยู่ได้บ้าง แต่ก็มีปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร จากที่ชาวบ้านใช้เวลาเพียงครึ่งวันในการหากินในป่าไม้ แต่ป่าไม้ก็ได้ถูกแผ้วถางและถูกปิดกั้น ทำให้ประชาชนไม่สามารถเดินเท้าเข้าถึงบริเวณป่าไม้ได้ และต้องใช้เวลาตลอดทั้งวันในการเดินทางเข้าออกในบริเวณที่เป็นป่าไม้

(๔) การเข้ามาของบริษัท

บริษัทเริ่มเข้ามาในทั้งสามหมู่บ้านเมื่อปี ๒๕๔๙ ซึ่งเป็นระยะเวลาเพียงปีเดียว หลังจากมีการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยสัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจ๒๕๔๘ โดยเริ่มจากการที่ตัวแทนบริษัทพร้อมด้วยหัวหน้าหน่วยบ้าน (Village chief) เข้ามาใช้เครื่องมือขุดเจาะในที่ดินของชาวบ้านเพื่อวิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทั้งนี้ โดยปราศจากการแสดงถึงจุดประสงค์ใดๆ ต่อชาวบ้านทั้งสิ้น หลังจากนั้น คนของบริษัทกลับมาพร้อมด้วยเครื่องมือต่างๆ มากมาย รวมทั้งรถแทรกเตอร์และรถไถ และได้เริ่มเข้าไถยึดที่ดินของชาวบ้านโดยไม่ได้แจ้งเตือนล่วงหน้าแต่อย่างใด เมื่อชาวบ้านห้ามปรามและประท้วง ก็อ้างเพียงว่าชาวบ้านไม่มีสิทธิในที่ดินดังกล่าว เพราะที่ดินทั้งหมดนั้นเป็นของรัฐ ชาวบ้านยืนยันว่าไม่เคยประสงค์จะให้ที่ดินแก่บริษัท แต่ชาวบ้านบางส่วนเชื่อว่าต้องยอมให้บริษัทแย่งที่ดินไป เพราะตัวเองไม่มีสิทธิในที่ดินมาแต่เดิม

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านที่จำใจยอมรับค่าชดเชยซึ่งบริษัทให้ จะได้ค่าชดเชยที่ถือเป็นเฉพาะในส่วนของที่ดินเพาะปลูกที่สูญเสียไปเท่านั้น ซึ่งในความจริงแล้ว ที่ดินของชาวบ้านถูกไถทำลายหลายร้อยเฮกตาร์ ทั้งในส่วนที่พื้นที่เพาะปลูกข้าว พืชชนิดต่างๆ อาทิ แตงโม มะม่วง

หิมพานต์ เป็นต้น รวมทั้งบริเวณที่เป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่บางส่วนของบริเวณที่เป็นป่าคอกดีสีหรือป่าหอยในหมู่บ้านซุกก็ถูกทำลายเช่นกัน โดยชาวบ้านเชื่อว่าส่วนที่ยังไม่ถูกทำลายนั้น เนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้ ในภาพรวมที่ดินที่ได้รับยกเว้นไม่ถูกทำลายก็เป็นเพียงแต่ส่วนที่เป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านเท่านั้น

(๕) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติ หลังการให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจ

#### ๕.๑ การสูญเสียที่ดินและผลผลิตจากที่ดิน

จากข้อมูลชาวบ้านรวม ๑๘๐ ครอบครัว (จากแบบสอบถามทั้งหมด ๑๘๘ ชุด) ทั้งหมดเคยมีที่ดินซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวและปลูกพืชอื่นๆ รวมกันเป็นเนื้อที่ ๑,๔๐๑.๘๔ เฮกตาร์ (๘,๗๖๑.๕ ไร่) คือเป็นพื้นที่ปลูกข้าว (ทั้งข้าวไร่และข้าวนา) รวม ๔๕๗.๘๓ เฮกตาร์ (๒,๘๖๑.๔๕ ไร่) เฉลี่ยมีที่สำหรับปลูกข้าวครอบครัวละ ๒.๕๔ เฮกตาร์ (๑๕.๘๙ ไร่) และเป็นสำหรับปลูกพืชอื่นๆ (พื้นที่สวน) ๙๔๔.๐๑ เฮกตาร์ (๕,๙๐๐ ไร่) เฉลี่ยมีที่สำหรับพืชสวนครอบครัวละ ๕.๒๔ เฮกตาร์ (๓๒.๗๗ ไร่) รวมที่ดินที่ชาวบ้านมีทั้งปลูกข้าวและพืชสวนเฉลี่ยครอบครัวละ ๗.๗๘ เฮกตาร์ หรือ ๔๘.๖๖ ไร่ แต่ชาวบ้านทั้ง ๑๘๐ ครอบครัวนี้ต้องสูญเสียที่ดินเหลือเพียง ๒๐๐.๘๓ เฮกตาร์ (๑,๒๕๕.๑๘ ไร่) คือเหลือที่นาเพียง ๑๙๑.๓๓ เฮกตาร์ (๑,๑๙๕.๘ ไร่) และที่สวนเพียง ๙.๕ เฮกตาร์ (๕๙.๓๗ ไร่) เท่านั้น รวมที่ดินที่ชาวบ้านเหลืออยู่เฉลี่ย ๑.๑๑ เฮกตาร์ หรือ ๖.๓๓ ไร่เท่านั้น ทั้งนี้ ในจำนวน ๑๘๐ ครอบครัว มีครอบครัวที่สูญเสียที่นาไปทั้งหมด ๓๔ ครอบครัว และที่เสียพื้นที่สวนทั้งหมดถึง ๑๖๓ ครอบครัว

ทั้งนี้ การสูญเสียที่ดินในการผลิต ย่อมส่งผลโดยตรงกับรายได้จากการผลิต โดยจากข้อมูลรวม ๑๕๙ ครอบครัว แสดงให้เห็นว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจของผลผลิตข้าวของชาวบ้านก่อนการให้สัมปทานรวม ๔๖๖,๖๘๐,๒๐๐ เรียล (๓,๔๘๒,๖๘๘ บาท) เฉลี่ยครอบครัวละ ๒,๙๓๕,๐๙๖ เรียล (๒๑,๙๐๔ บาท) แต่หลังจากการให้สัมปทานมูลค่าทางเศรษฐกิจของข้าวลดลงโดยรวมเหลือเพียง ๑๗๗,๓๐๙,๓๐๐ เรียล (๑,๓๒๓,๒๐๔ บาท) เฉลี่ยครอบครัวละ ๑,๑๑๕,๑๕๒ เรียล (๘,๓๒๒ บาท) หรือลดลงร้อยละ ๖๒ ทันที

๕.๒ การลดลงของรายได้จากพืชสวนก่อนและหลังการเข้ามาของการให้สัมปทานที่ดินทางเศรษฐกิจ

จากการประมวลผลข้อมูลจากชาวบ้านรวม ๑๖๐ พบว่า รายได้จากทั้งสามหมู่บ้านจากการขายพืชสวนขาดหายไปอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ มูลค่าจากการขายพืชสวนและการบริโภคในครัวเรือนต่อปีก่อนการให้สัมปทานทั้ง ๓ หมู่บ้าน เป็นจำนวน ๒,๐๘๗,๒๙๑ บาท (๒๗๙,๖๙๗,๐๐๐ ไร่) แต่หลังจากการสัมปทานลดลงเหลือ ๔๕,๕๒๒ บาท (๖,๑๐๐,๐๐๐ ไร่) โดยเฉพาะหมู่บ้านหมู่บ้านซิกอร์ (Chikhor) ภายหลังจากการสัมปทานมูลค่าที่เคยได้หายไปทั้งหมด

๕.๓ การลดลงของจำนวนและมูลค่าของสัตว์เลี้ยง เปรียบเทียบก่อนและหลังการให้สัมปทาน

จำนวนและมูลค่าของสัตว์เลี้ยงเปรียบเทียบก่อนและหลังการให้สัมปทาน สัตว์เลี้ยงของชาวบ้านก็ลดลงอย่างมีนัยยะสำคัญด้วยเช่นกัน สำหรับสัตว์ใหญ่คือวัวและควาย

/จำนวนที่...

จำนวนที่ลดลงเกี่ยวข้องโดยตรงกับการลดลงของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ จากการเก็บข้อมูลในครั้งนี้อยู่ โดยรวมพบว่ามูลค่ารวมของสัตว์เลี้ยงทั้งหมดทั้ง ๓ หมู่บ้านภายหลังการให้สัมปทานที่ดินมีมูลค่าลดลงจากมูลค่าที่มีอยู่ก่อนการให้สัมปทานที่ดินถึง ๒๘% อย่างไรก็ตาม มูลค่าที่ลดลงนี้อาจมาจากปัญหาการตีราคาสัตว์เลี้ยงของประชาชนที่ไม่เท่ากัน

#### ๕.๔ การลดลงของผลิตภัณฑจากป่า

ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งคือ การลดจำนวนลงอย่างมากของผลิตภัณฑจากป่า ทั้งนี้เนื่องจากป่าไม้ใกล้บ้านถูกถากถางลงเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านถูกจำกัดการเข้าถึงป่าซึ่งเคยทำได้อย่างอิสระ ซึ่งหากต้องการเข้าไปในป่าจะต้องผ่านพื้นที่ไร้อ้อยของบริษัท ชาวบ้านก็จำเป็นต้องจ่ายค่าผ่านทางทั้งขาเข้าและขาออกให้แก่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของบริษัท มิฉะนั้นของที่ทำมาได้อาจถูกยึดไว้และชาวบ้านต้องกลับบ้านมือเปล่า ในขณะที่ป่าส่วนที่ไม่ต้องผ่านพื้นที่ปลูกอ้อยของบริษัทก็อยู่ห่างไกลออกไปมาก ทำให้ยากแก่การเข้าถึงด้วยการเดินเท้า และอาจต้องใช้เวลาตลอดทั้งวันที่จะไปหากินในป่า

#### ๕.๕ ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น

ชาวบ้านทั้งสามหมู่บ้านต้องแบกรับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นมาก จากเดิมที่เคยปลูกพืชกินและขาย เช่น ประชาชนแสดงให้เห็นว่า เพียงการปลูกแตงโมโดยใช้เวลาเพียง ๗๕ วัน ประชาชนสามารถสร้างรายได้นับล้านเรียล หากปลาได้จากแหล่งน้ำ เก็บหาผลิตผลต่างๆ ได้จากป่า กลับต้องใช้เงินซื้อแทบทุกอย่าง ต้องขายสัตว์เลี้ยงเพื่อเช่าเครื่องมือทำการเกษตรในฤดูเพาะปลูก ชาวบ้านเจ็บป่วยง่ายขึ้นเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่แย่ง ต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อให้อยู่รอด ด้วยปัจจัยข้างต้น ทำให้แต่ละครอบครัวใช้เงินมากขึ้นกล่าวคือประมาณ ๕,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ เรียล (๓๗.๔๑-๒๙๙.๒๗ บาท) ต่อวัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัว

#### ๕.๖ เกิดการเป็นหนี้สิน

สถานการณ์การสูญเสียที่ดินอย่างรวดเร็วและรุนแรง ยังผลให้ประชาชนประสบความยากลำบากอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการถูกปฏิเสธจากภาคส่วนที่พวกเขาหวังให้เป็นที่ยิ่งในยามเดือดร้อน รวมทั้งทำให้ชาวบ้านต้องกู้เงินธนาคาร สถาบันการเงินชุมชน หรือตัวแทนธุรกิจในท้องถิ่น ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ย ในบางครอบครัวที่มีที่ดินเหลือก็ต้องเอาออกไปขายเพื่อนำเงินมาใช้หนี้ ในบางกรณี เมื่อชาวบ้านเดือดร้อนจากผลกระทบของโครงการและพยายามกู้เงินธนาคารเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในยามจำเป็น กลับถูกปฏิเสธการให้กู้ เนื่องจากธนาคารเห็นว่าประชาชนจะกู้เงินเพื่อนำไปประท้วง

#### ๕.๗ เกิดปัญหาเด็กๆ ไม่ได้รับการศึกษา

ในระดับครอบครัว จากการเก็บข้อมูลจากเด็กทั้งหมด ๒๑๙ คนในครอบครัวที่ตอบแบบสอบถามของทั้งสามหมู่บ้าน มีเด็กๆ ที่ต้องออกจากโรงเรียนหลังการเข้ามาของสัมปทานจำนวน ๘๖ คน (หมู่บ้านซุก (Chhouk) ๒๗ คน หมู่บ้านซิกอร์ (Chikhor) ๔๔ คน และหมู่บ้านตระเพียง กันดาล (Trapaing Kandal) ๑๕ คน

#### ๕.๘ ชุมชนแตกแยก

ในประเด็นการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของชุมชน ประชาชนผู้ให้ข้อมูลระบุว่า การเข้ามาของบริษัททำให้สภาพการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

จากเดิมเมื่อทุกคนมีที่ดินทำกิน วิธีการทำเกษตรทำให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนกันโดยธรรมชาติ และเป็นประจำ แต่หลังจากที่ที่ดินถูกยึดครองไป การสูญเสียที่ดิน ทำให้ประชาชนจำนวนมากต้องออกจากหมู่บ้านไปอย่างถาวร และอีกจำนวนมากที่ต้องออกไปทำงานทำช่างนอกซึ่งมักเป็นงานหนัก ทำให้หาโอกาสกลับมาเยี่ยมเยียนชุมชนได้น้อย อันเป็นสาเหตุที่ทำให้ชุมชนถูกแยกออกเป็น ส่วนๆ และไม่มีเวลาในการปฏิสังสรรค์กันดังเดิม นอกจากนั้น การเข้ามาของบริษัทและการ ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ดิน ทำให้ชาวบ้านลดความไว้วางใจระหว่างกันลงไป เนื่องจาก “คนในชุมชนเริ่มไม่พูดความจริงต่อกัน เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากนายทุนหรือवादกลั้วการถูก คูกคามจากคนที่ม้ออำนาจ”

จากการให้ข้อมูลกลุ่ม พบว่าประมาณร้อยละ ๑๐-๒๐ ของชาวบ้านใน หมู่บ้านซุก (Chhouk) และประมาณ ๒๐ คนในหมู่บ้านชิกอร์ (Chikhor) และบางส่วนของ หมู่บ้านตระเพียง กันดาล (Trapaing Kandal) ต้องอพยพออกไปทำงานทำในต่างจังหวัด หรือ กระทั่งในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศมาเลเซีย และประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานกรรมกร ก่อสร้าง ขับรถ ทำความสะอาด หรือเป็นคณงานตัดเย็บเสื้อผ้า

#### ๕.๘ การทำงานของชาวบ้านกับบริษัท

การทำงานของชาวบ้านกับบริษัท พบว่าชาวบ้านจำนวนหนึ่งของทั้ง ๓ หมู่บ้าน (ร้อยละ ๓๐ ของครอบครัวในหมู่บ้านซุก (Chhouk) และร้อยละ ๕๐ ของประชากร ทั้งหมดในหมู่บ้านชิกอร์ (Chikhor) ต้องไปทำงานกับบริษัท โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า พวกเขาไม่มีทางเลือก งานที่ทำไม่ใช่งานประจำและมีลักษณะเป็นงานที่ใช้แรงงานค่อนข้างหนัก เช่น ปลูกอ้อย ตัดอ้อย ไล่ปุ๋ย ขับรถรับส่งลูกจ้างบริษัท ขนอ้อยขึ้นรถบรรทุก เป็นต้น และค่าจ้างก็ ไม่คุ้มค่าน้อยและบางครั้งก็จ่ายล่าช้า โดยจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณงานที่ทำได้ ส่วน ใหญ่ชาวบ้านที่ตัดอ้อยจะมีรายได้ประมาณ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ เรียล (๗๔.๘๒-๑๑๒.๒๓ บาท) ต่อวัน คิดจากจำนวนอ้อยที่มัดได้ โดยอ้อยประมาณ ๒๐-๒๕ ลำ เท่ากับ ๑ มัด และ ๑ มัดจะได้ ค่าจ้าง ๑๐๐ เรียล (๐.๗๕ บาท) ในขณะที่งานขับรถไถจะได้ค่าจ้างมากกว่าโดยคิดตามเนื้อที่ คือ จะได้ค่าจ้าง ๗๐,๐๐๐ เรียล (๕๒๓.๗๕ บาท) ต่อ ๑ เฮกตาร์

อย่างไรก็ตาม รายได้จากงานเหล่านี้ไม่มั่นคง เนื่องจากได้ทำเพียง ๓-๗ วันต่อเดือน งานจะมีให้ทำมากเฉพาะในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งโดยรวมมีระยะเวลาเพียงประมาณ ๑-๓ เดือนต่อปี คือช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม นอกจากนี้ หลายคนต้องเจ็บป่วยจากการ ทำงานที่ใช้แรงงานมากและมีการใช้สารเคมี โดยชาวบ้านกล่าวว่าเงินที่ได้จากการทำงานไม่พอ สำหรับการรักษาตัวเมื่อเกิดเจ็บป่วย

#### ๔. กฎหมาย กติกา และหลักปฏิบัติระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

คณะอนุกรรมการด้านสิทธิชุมชน ได้พิจารณาตรวจสอบโดยอาศัยบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ (ที่ใช้บังคับอยู่ในขณะตรวจสอบ) พระราชบัญญัติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและ สิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ปฏิญญา

/อาเขียน...

อาเขียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน : การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา

**(๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗**

มาตรา ๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคบรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครอง ประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณี ระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้

**(๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**

มาตรา ๘๒ วรรคแรก รัฐต้องส่งเสริมสัมพันธไมตรีและความร่วมมือกับนานา ประเทศ และพึงถือหลักในการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ตลอดจนต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญา ด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี รวมทั้งตามพันธกรณีที่ได้กระทำไว้กับนานาประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ

มาตรา ๒๕๗ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำ หรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

**(๓) พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒**

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมาย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมี พันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

มาตรา ๑๕ คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศ

(๒) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือ ละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้ รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

(๓) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

(๔) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง  
ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙

ข้อ ๑ ข้อ ๑ ย่อย ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของ  
ตนเอง โดยอาศัยสิทธินั้น ประชาชนจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้ง  
ดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ข้อ ๒ ย่อย เพื่อจุดมุ่งหมายของตน ประชาชนทั้งปวงอาจ  
จัดการโภคทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติของตนได้อย่างเสรี โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใดๆ อัน  
เกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่ง  
ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และกฎหมายระหว่างประเทศ ประชาชนจะไม่ถูกลิดรอนจากวิถีทาง  
แห่งการยังชีพของตนไม่ว่าในกรณีใดๆ

ข้อ ๓ ย่อย รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้ รวมทั้งผู้ที่รับผิดชอบในการ  
บริหารดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเองและดินแดนในภาวะทรัสตี จะส่งเสริมสิทธิในการกำหนด  
เจตจำนงของตนเองให้บรรลุผลเป็นจริง และต้องเคารพสิทธินั้นตามบทบัญญัติแห่งกฎบัตร  
สหประชาชาติ

ข้อ ๔๗ จะตีความกติกานี้ในทางที่เชื่อมสิทธิที่มีมาแต่กำเนิดของปวงชน  
ในอันที่จะอุปโภคและใช้ประโยชน์โภคทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มที่และเสรีมิได้

(๕) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม  
ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

ข้อ ๑ ข้อ ๑ ย่อย ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิกำหนดเจตจำนงของตนเอง  
โดยสิทธินั้นประชาชาติเหล่านั้นจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนโดยเสรี และพัฒนา  
เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนอย่างเสรี

ข้อ ๒ ย่อย เพื่อจุดมุ่งหมายของตน ประชาชาติทั้งปวงอาจ  
จัดการโภคทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติของตนได้อย่างเสรี โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใดๆ อัน  
เกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่ง  
ผลประโยชน์ร่วมกันและกฎหมายระหว่างประเทศ ประชาชาติจะไม่ถูกลิดรอนวิถีทางยังชีพของ  
ตนไม่ว่ากรณีใด

ข้อ ๓ ย่อย รัฐภาคีแห่งกติกานี้ รวมทั้งรัฐที่รับผิดชอบในการ  
บริหารดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเองและดินแดนในภาวะทรัสตี จะส่งเสริมให้สิทธิในการกำหนด  
เจตจำนงของตนเองมีผลจริงจั่ง และจะต้องเคารพสิทธินั้น ตามบทบัญญัติแห่งกฎบัตร  
สหประชาชาติ

ข้อ ๒๕ ไม่มีบทบัญญัติใดในกติกานี้ที่จะตีความไปในทางเสื่อมเสียต่อ  
สิทธิที่มีมาแต่กำเนิดของประชาชาติทั้งปวง ในอันที่จะอุปโภคและใช้ประโยชน์จากโภคทรัพย์และ  
ทรัพยากรธรรมชาติของตนอย่างเต็มที่และโดยเสรี

/ (๖) ปฏิญญา...

(๖)ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามรับรองปฏิญญานี้เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

สิทธิในการพัฒนา (Right to Development)

ข้อ ๓๕ สิทธิในการพัฒนาเป็นสิทธิมนุษยชนที่ไม่อาจเพิกถอนได้ ซึ่งโดยพื้นฐานแห่งสิทธิดังกล่าว มนุษย์ทุกคนและประชาชนอาเซียน มีสิทธิในการมีส่วนร่วม เกื้อหนุน ใช้สิทธิ และได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืนจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สิทธิในการพัฒนาควรได้รับการดำเนินการให้บรรลุผล เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นหลังอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ แม้การพัฒนาจะเอื้อต่อและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการมีสิทธิมนุษยชนทั้งหมด แต่การพัฒนาที่ไม่อาจถูกนำไปอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่ได้รับ การยอมรับระหว่างประเทศ

ข้อ ๓๖ รัฐสมาชิกอาเซียนควรดำเนินโครงการด้านการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางและตอบสนองต่อเพศสภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาความยากจน สร้างสถานะซึ่งเอื้อต่อการคุ้มครองและรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อให้ประชาชนอาเซียนมีสิทธิมนุษยชนตามที่ปรากฏในปฏิญญาฉบับนี้บนพื้นฐานของความเป็นธรรม และลดช่องว่างของการพัฒนาในอาเซียนอย่างต่อเนื่อง

ความร่วมมือในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Cooperation in The Promotion and Protection of Human rights)

ข้อ ๓๙ รัฐสมาชิกอาเซียนมีผลประโยชน์และความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะสามารถบรรลุได้ด้วยความร่วมมือระหว่างกัน และความร่วมมือกับสถาบัน/องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ และอื่นๆ เป็นอาทิ โดยเป็นไปตามกฎบัตรอาเซียน

ข้อ ๔๐ ไม่มีสิ่งใดในปฏิญญานี้ที่อาจถูกตีความได้ว่า เป็นการให้สิทธิแก่รัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใดที่จะกระทำการใดที่ลดทอนเป้าประสงค์และหลักการของอาเซียนหรือทำลายสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในปฏิญญาฉบับนี้ และตราสารระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐสมาชิกอาเซียนเป็นภาคี

(๗) หลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน : การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (๒๕๕๔)) ซึ่งถือเป็นมาตรฐานระหว่างประเทศที่ได้รับการรับรองในการประชุมใหญ่สามัญของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ ๑๗ และเผยแพร่เป็นเอกสาร เลขที่ A/HRC/๑๗/๓๑ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๔

ส่วนที่ ๑ หน้าที่ของรัฐในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (The State duty to protect human rights)

/ก. หลักการ...

ก. หลักการพื้นฐาน

๑. รัฐต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนให้พ้นจากการกระทำที่ไม่ชอบภายในดินแดนของตน และ/หรือการกระทำของบุคคลภายนอก รวมถึงองค์กรธุรกิจนอกเขตอำนาจของตน การคุ้มครองกำหนดให้ใช้ขั้นตอนที่เหมาะสมในการป้องกัน สืบสวน ลงโทษ และเยียวยาผลของการกระทำที่ไม่ชอบโดยใช้นโยบาย กฎหมาย ข้อบังคับ และการพิจารณาตัดสินคดีที่มีประสิทธิภาพ

๒. รัฐต้องกำหนดความคาดหวังต่อองค์กรธุรกิจที่ตั้งอยู่ในดินแดนหรือเขตอำนาจของรัฐ ว่าจะต้องมีการดำเนินการที่เคารพหลักสิทธิมนุษยชนในการดำเนินธุรกิจ

ข. หลักการในการดำเนินการ

หน้าที่โดยทั่วไปของรัฐในเรื่องการควบคุมกับหน้าที่ตามนโยบาย

๓. ในการทำหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รัฐควรดำเนินการ ดังนี้

(ก) บังคับใช้กฎหมายที่มุ่งหรือมีผลกำหนดให้องค์กรธุรกิจเคารพสิทธิมนุษยชนและกำหนดให้องค์กรธุรกิจประเมินความเสี่ยงพหุของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และจัดการกับช่องว่างที่ปรากฏ

(ข) ประกันว่ากฎหมายและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งและการดำเนินการขององค์กรธุรกิจ เช่น กฎหมายธุรกิจต้องไม่เป็นอุปสรรค แต่ต้องส่งเสริมให้เกิดการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน

(ค) จัดให้มีแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิผลแก่องค์กรธุรกิจในเรื่องวิธีการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ตลอดการดำเนินการขององค์กรธุรกิจ

(ง) สนับสนุนองค์กรธุรกิจให้กำหนดวิธีการรับมือกับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน ในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน

การประกันการสอดประสานทางด้านนโยบาย (Ensuring policy coherence)

๘. รัฐควรจะประกันว่าหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้กำกับของรัฐ ต้องยึดหลักสิทธิมนุษยชนในการประกอบธุรกิจ โดยตระหนักถึงหน้าที่ของรัฐในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน และให้ข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรม และการสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ ๒ ความรับผิดชอบของภาคธุรกิจในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน  
(The corporate responsibility to respect human rights)

ก. หลักการพื้นฐาน

๑๑. องค์กรธุรกิจควรเคารพหลักสิทธิมนุษยชน โดยหลีกเลี่ยงที่จะละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น และควรดูแลผลกระทบทางลบจากการที่องค์กรธุรกิจได้เข้าไปเกี่ยวข้อง

๑๒. ความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจที่เคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชน ย่อมหมายถึง การยอมรับกฎหมายสิทธิมนุษยชน อันเป็นที่ยอมรับในระดับระหว่างประเทศ ตามที่เป็นที่เข้าใจว่าเป็นเรื่องต่างๆ ที่ได้แสดงไว้ในตราสารหลักระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ที่แสดงออกในอนุสัญญาและปฏิญญาว่าด้วยหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน

๑๓. ความรับผิดชอบในการเคารพสิทธิมนุษยชนกำหนดว่า องค์กรธุรกิจต้องดำเนินการ ดังนี้

(ก) หลีกเลี่ยงการกระทำหรือการมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน จากกิจกรรมขององค์กรธุรกิจเอง และต้องแก้ไขปัญหาหากเกิดผลกระทบ

(ข) หาทางป้องกันหรือลดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินการผลิต หรือการบริการขององค์กรธุรกิจ อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ทางธุรกิจ แม้ว่าองค์กรธุรกิจจะไม่ได้มีส่วนทำให้มีผลกระทบเหล่านั้นก็ตาม

๑๔. ความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจที่จะเคารพหลักสิทธิมนุษยชนนั้น ย่อมใช้กับองค์กรธุรกิจทุกแห่งโดยไม่คำนึงถึงขนาด ภาคส่วนบริษัทในการดำเนินการกรรมสิทธิ์ และโครงสร้าง กระนั้นก็ตาม ขนาดและความซับซ้อนของวิธีการที่องค์กรธุรกิจใช้เพื่อทำตามความรับผิดชอบอาจแตกต่างกันไปตามปัจจัยเหล่านี้ และตามความหนักเบาของผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนขององค์กรธุรกิจ

๑๕. เพื่อให้เป็นไปตามความรับผิดชอบในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรจะมีนโยบายและกระบวนการที่เหมาะสมกับขนาดและสภาพแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ รวมถึงเรื่องต่อไปนี้

(ก) การผูกพันในนโยบายในอันที่จะทำให้เป็นไปตามความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจที่จะเคารพหลักสิทธิมนุษยชน

(ข) กระบวนการที่เฝ้าระวังในเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง เพื่อป้องกัน ลดความสูญเสีย และรับผิดชอบต่อการที่องค์กรธุรกิจจะดูแลผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนของผู้มีส่วนได้เสีย

(ค) กระบวนการเพื่อทำให้สามารถให้การเยียวยาในเรื่องผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่องค์กรธุรกิจก่อหรือมีส่วนทำให้เกิด

ข. หลักการในการดำเนินการ

การผูกพันในนโยบาย (Policy commitment)

๑๖. พื้นฐานในการปลูกฝังความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรแสดงออกซึ่งการผูกพันที่จะทำให้เป็นไปตามความรับผิดชอบนี้ โดยอาศัยคำแถลงนโยบายที่

(ก) ได้รับความเห็นชอบในระดับอาวุโสสูงสุดขององค์กรธุรกิจนั้น

/(ข) ได้รับการ...

(ข) ได้รับการแจ้งข่าวสารโดยใช้ระบบสื่อสารภายใน และ/หรือภายนอกที่เกี่ยวข้อง

(ค) วางข้อกำหนดว่า องค์กรธุรกิจมีความคาดหวังด้าน สิทธิมนุษยชนจากบุคลากร หุ้นส่วนทางการค้าและฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินการ ผลิตภัณฑ์หรือการบริการขององค์กรธุรกิจนั้น

(ง) มีการประกาศต่อสาธารณะและมีการสื่อสารทั้ง ภายในและภายนอกไปยังบรรดาบุคลากร หุ้นส่วนทางการค้า และผู้เกี่ยวข้อง

(จ) จำเป็นต้องสะท้อนอยู่ในนโยบายและกระบวนการวิธีการ ดำเนินการเพื่อเป็นการผูกพันอย่างทั่วถึงภายในองค์กรธุรกิจ

การเฝ้าระวังในเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง (Human rights due diligence)

๑๗. องค์กรธุรกิจควรดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบ โดยยึดหลัก สิทธิมนุษยชน ในการป้องกัน ลดความสูญเสีย มีการประเมินผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิ มนุษยชนที่เกิดขึ้นจริงและอาจเกิดขึ้นได้ และมีการติดตามผลกระทบนั้นอย่างใกล้ชิด รวมทั้งมีการ สื่อสารต่อสาธารณะเพื่อให้แน่ใจได้ว่า ผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการดูแลและเยียวยาอย่างใส่ใจ

(ก) ควรครอบคลุมผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่องค์กร ธุรกิจอาจก่อหรือมีส่วนทำให้เกิดขึ้น โดยผ่านกิจกรรมขององค์กรธุรกิจหรืออาจเชื่อมโยงกับการ ผลิต หรือบริการขององค์กรธุรกิจ โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางธุรกิจ

(ข) ย่อมมีความต่างกันในเรื่องความซับซ้อนตามขนาด ขององค์กรธุรกิจ ความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรง และสภาพตามธรรมชาติกับ บริบทการดำเนินการขององค์กรธุรกิจ

(ค) ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยยอมรับว่าการเสี่ยง ต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และบริบทในการดำเนินการขององค์กร ธุรกิจ

๑๘. เพื่อที่จะวัดการเสี่ยงภัยในด้านสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจ ควรระบุและประเมินผลกระทบทางลบด้านสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจริงหรือที่น่าจะเกิดขึ้นได้ที่ องค์กรธุรกิจอาจจะเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะโดยกิจการขององค์กรธุรกิจเอง หรือเป็นผลตามมา ของความสัมพันธ์ทางธุรกิจขององค์กรธุรกิจ โดยมีกระบวนการ ดังนี้

(ก) ประเมินความเสี่ยงโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน ภายในหรือภายนอกที่เป็นอิสระ

(ข) จัดให้มีการปรึกษาหารืออย่างจริงจังกับกลุ่มที่อาจจะ ได้รับผลกระทบ และผู้มีส่วนได้เสียตามความเหมาะสมกับขนาดขององค์กรธุรกิจ สภาพ และ บริบทของการดำเนินการ

การเยียวยา (Remediation)

๒๒. ในกรณีที่องค์กรธุรกิจถูกระบุว่า ได้ก่อให้เกิดหรือมีส่วนร่วมในการละเมิดสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจเหล่านั้นควรจัดให้มี หรือร่วมมือในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยใช้กระบวนการวิธีที่ชอบด้วยกฎหมาย

บรรดาประเด็นต่างๆ ในบริบท (Issues of context)

๒๓. ในทุกบริบท องค์กรธุรกิจควรจะ

(ก) ทำตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ และเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชนที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ตามความเหมาะสม

(ข) แสวงหาแนวทางที่จะเคารพหลักการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เมื่อเผชิญกับข้อกำหนดที่ขัดกัน

(ค) ปฏิบัติตามกฎหมายในการจัดการความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง โดยนับเป็นประเด็นการทำตามกฎหมายในที่ได้ก็ทำตามที่องค์กรธุรกิจดำเนินการ

ส่วนที่ ๓ การเข้าถึงการเยียวยา (Access to remedy)

ก. หลักการพื้นฐาน

๒๕. ในฐานะที่รัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองไม่ให้องค์กรธุรกิจละเมิดสิทธิมนุษยชน รัฐต้องใช้ขั้นตอนที่เหมาะสม เพื่อประกันว่าผู้ได้รับผลกระทบต้องมีช่องทางเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยวิธีการทางศาลและกระบวนการยุติธรรม การบริหาร นิติบัญญัติ หรือวิธีการที่เหมาะสมอื่นๆ เพื่อดำเนินการเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในดินแดนหรือเขตอำนาจของรัฐ

ข. หลักการในการดำเนินการ

กลไกทางการยุติธรรมของรัฐ (State – based judicial mechanisms)

๒๖. รัฐควรต้องใช้ขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อประกันประสิทธิภาพของกลไกยุติธรรมภายใน เพื่อดูแลสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ รวมทั้งพิจารณาหนทางในการลดอุปสรรคทางกฎหมาย การปฏิบัติ และอุปสรรคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่อาจนำไปสู่การปฏิเสธการเข้าถึงการเยียวยา

กลไกการร้องทุกข์ที่ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมโดยรัฐ (State – based non – judicial grievance mechanisms)

๒๘. รัฐควรพิจารณาแนวทางการเข้าถึงกลไกการร้องทุกข์ที่ไม่อาศัยรัฐ จากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรธุรกิจ

## ๕. ความเห็นและมติของคณะกรรมการด้านสิทธิชุมชน

### ๕.๑ สรุปข้อเท็จจริง

จากการรับฟังการชี้แจงข้อเท็จจริงด้วยวาจาและการชี้แจงเป็นลายลักษณ์จากฝ่ายผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการพิจารณาพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปข้อเท็จจริงได้ดังนี้

#### (๑) ความเป็นมาและลักษณะชุมชน

จากการพิจารณาข้อมูลความเป็นมาและลักษณะของชุมชนหมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal อำเภอสเรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) พบว่าชาวบ้านเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่นี้มาตั้งแต่ช่วงก่อนการครองราชย์ของกษัตริย์นโรดม สีหนุ คือช่วงก่อนปีพุทธศักราช ๒๔๘๔ หรือประมาณ ๗๐ ปีมาแล้ว ซึ่งจากการที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาช้านาน รัฐบาลกัมพูชาจึงได้ยอมรับสิทธิในการใช้ที่ดินของชาวบ้านดังกล่าวไว้ในนโยบายการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Land Use Planning - PLUP) ซึ่งนโยบาย PLUP นี้เกิดจากการดำริของรัฐบาลกัมพูชาตามนโยบายที่ดินเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๔ และแผนยุทธศาสตร์กรอบนโยบายที่ดินเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕ แสดงให้เห็นว่า ในพื้นที่สัมปทานของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด มีชาวบ้านอาศัยและทำกินกันอยู่เป็นชุมชนมาก่อนนานแล้ว

ในส่วนประเด็นการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถื่นของชาวบ้านในชุมชนพบว่า ชุมชนมีลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ป่าไม้ หรือของป่าเพื่อการดำรงชีพมาช้านาน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีวิถีการผลิตทางการเกษตรมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน และวิถีการผลิตทางการเกษตรดังกล่าวนั้นก็ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเห็นได้จากข้อมูลของรายงานการศึกษาของคณะทำงานความร่วมมือที่แสดงข้อมูลรายได้หลักของชาวบ้านในชุมชนก่อนที่จะมีการสัมปทานที่ดินนั้น ก็ยังคงมาจากการใช้ที่ดินในการทำการเกษตรเป็นสำคัญ โดยในเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ชาวบ้านแบ่งประเภทของที่ดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดินออกเป็น ๔ ประเภทหลัก ได้แก่ ๑) ที่ดอน ซึ่งสามารถเพาะปลูกพืชได้หลายชนิด เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง แตงโม และมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น เนื่องจากเป็นบริเวณที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก ๒) ที่ลุ่ม ชาวบ้านมักใช้พื้นที่บริเวณนี้เพื่อปลูกข้าวและเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ๓) ที่ป่า มักอยู่ในบริเวณเชิงเขา และเป็นพื้นที่ใช้สอยสาธารณะ ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันจากการเก็บหาผลิตภัณฑ์จากป่า พื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่ที่สำคัญอย่างยิ่งของชุมชน โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจากป่าไม้สามารถหาได้ง่ายและไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ได้แก่ เครื่องไม้ต่างๆ หวาย น้ำมันยาง น้ำผึ้ง ผลไม้บางชนิด และสมุนไพร ชาวบ้านหาพืชจากป่ามาเพื่อแปรรูปเป็นอุปกรณ์ไว้ใช้สอย เช่น สานเป็นตะกร้าหวาย เผาฟืนทำถ่าน และปรุงยาแผนโบราณ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ ชาวบ้านสามารถนำไปขายในตัวอำเภอสเรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) และเก็บไว้ใช้สอยภายในครัวเรือนด้วย นอกจากนี้ ป่าไม้ยังเป็นพื้นที่สำหรับปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปหากินอีกด้วย พื้นที่ป่าไม้จึงเป็นพื้นที่ที่สำคัญอย่างยิ่งของชุมชน และ ๔) ที่อาศัย ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นส่วนที่แยกต่างหากออกจากส่วนที่เป็นไร่ นา และป่า คือมีไว้สำหรับสร้าง

บ้านเรือนและอยู่อาศัยเท่านั้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาบริบทของลักษณะชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมโดยทั่วไปของชุมชนส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นชุมชนเกษตรนั้น ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ตามกรณีร้องเรียนนี้ ก็เป็นเช่นเดียวกับชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นกัน

ในเรื่องสิทธิในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรของชุมชนนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักสิทธิมนุษยชนยอมรับกันว่า สิทธิในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นถือเป็นสิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) ที่ไม่อาจถูกยกเลิกหรือขัดขวางได้ เพราะการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ก็เป็นไปเพื่อดำรงรักษาชีวิตและร่างกาย อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ (Human Rights) หากการถูกยกเลิกหรือขัดขวางการเข้าใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ถึงขนาดที่ทำให้ผู้ถูกยกเลิกหรือถูกขัดขวางไม่อาจดำรงชีวิตได้ตามปกติที่เคยเป็นมาการกระทำที่ก่อให้เกิดการยกเลิกหรือขัดขวางดังกล่าว ก็เท่ากับเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ สิทธิในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นดังกล่าวจึงได้ถูกรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ กล่าวคือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) โดยกติการะหว่างประเทศเหล่านี้ถือว่า ชุมชนมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง มีสิทธิในการจัดการโคศุภย์ และทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรี และมีสิทธิที่จะไม่ถูกลิดรอนสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตของตนไม่ว่ากรณีใด

นอกจากนี้ สิทธิการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเหล่านี้ยังได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) ซึ่งจัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights - AICHR) ซึ่งเป็นการประกาศการแสดงความเจตนาของอาเซียนในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของอาเซียนที่มีความแตกต่างในด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยที่ยังรักษามาตรฐานสิทธิมนุษยชนตามหลักสากลนั้น โดยรับรองสิทธิเหล่านี้ไว้ใน “สิทธิในการพัฒนา” (Right to Development) ซึ่งปฏิญญาอาเซียนถือว่า “สิทธิในการพัฒนาเป็นสิทธิมนุษยชนที่ไม่อาจถูกเพิกถอนได้ ซึ่งโดยพื้นฐานแห่งสิทธิดังกล่าว มนุษย์ทุกคนและประชาชนอาเซียน มีสิทธิในการมีส่วนร่วม เกื้อหนุน ใช้สิทธิ และได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืนจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สิทธิในการพัฒนาควรได้รับการดำเนินการให้บรรลุผลเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นหลังอย่างเป็นธรรม”

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลความเป็นมาและลักษณะของชุมชนหมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal อำเภอสเรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) ข้างต้นแล้วนั้น คณะอนุกรรมการฯ มีความเห็นว่า ชุมชนทั้ง ๓ หมู่บ้านนี้ซึ่งอยู่ในพื้นที่สัมปทานของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท น้ำตาล ขอนแก่น จำกัด นั้น ไม่ใช่พื้นที่เสื่อมโทรมและรกร้างตามที่บริษัทกล่าวอ้างแต่อย่างใดแต่เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนอาศัยอยู่มาช้านาน

/ชุมชนทั้ง...

ชุมชนทั้ง ๓ หมู่บ้านนี้จึงมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการดำรงวิถีชีวิต มีสิทธิในการจัดการโรคภัยและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรี และมีสิทธิที่จะไม่ถูกลิดรอนสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตของตนไม่ว่ากรณีใดตามที่ได้รับการรับรองไว้ใน ICCPR และ ICESCR และมีสิทธิในการมีส่วนร่วม เกื้อหนุน ใช้สิทธิ และได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืนจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ตามที่ได้รับการรับรองไว้ในสิทธิในการพัฒนาแห่งปฏิญญาอาเซียนด้วยเช่นเดียวกัน

นอกจากสิทธิของชุมชนทั้ง ๓ หมู่บ้านจะได้รับการรับรองกติการะหว่างประเทศและปฏิญญาอาเซียนแล้วนั้น คณะอนุกรรมการฯ พบว่า สิทธิในที่ดินของชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๓ หมู่บ้าน ยังได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายที่ดินของกัมพูชา ((Land Law of Cambodia ๒๐๐๑) ด้วย โดย มาตรา ๓๐ กำหนดว่า “ภายใต้กฎหมายที่ดินกัมพูชา บุคคลใดที่ครอบครองที่ดินซึ่งไม่ใช่ที่ดินสาธารณะของรัฐอย่างเปิดเผยและปราศจากข้อโต้แย้งเป็นเวลาอย่างน้อย ๕ ปี ก่อนการประกาศใช้กฎหมายที่ดิน มีสิทธิที่จะขอเอกสารสิทธิ์ความเป็นเจ้าของที่ดินได้ และสำหรับบุคคลที่ครอบครองที่ดินเป็นเวลาน้อยกว่า ๕ ปี อาจได้รับเอกสารสิทธิ์ความเป็นเจ้าของที่ดินได้หลังจากได้ครอบครองครบ ๕ ปี”(Land Law of Cambodia ๒๐๐๑, Article๓๐)และมาตรา ๓๑ กำหนดว่า บุคคลใดซึ่งครอบครองที่ดินก่อนที่พระราชบัญญัติที่ดินกัมพูชา พ.ศ.๒๕๔๔ จะมีผลบังคับใช้และปฏิบัติตามข้อกำหนดในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ อาจได้รับมอบอำนาจจากทางการกัมพูชาในการครอบครองที่ดินดังกล่าว จนกว่าจะครบกำหนดอายุความห้าปีในระหว่างการขอรับโฉนดที่ดินฉบับถาวร ทั้งนี้ ทางการไม่อาจปฏิเสธการออกโฉนดที่ดินได้กรณีที่มีการครอบครองโดยสงบและอย่างเปิดเผย(Land Law of Cambodia ๒๐๐๑, Article๓๑) ดังนั้น เมื่อชาวบ้านที่หมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal ได้อาศัยอยู่ในที่ดินของตนมาโดยไม่มีข้อทักท้วงเป็นเวลามากกว่า ๕ ปี และเป็น การครอบครองที่ดินอย่างเปิดเผย โดยสงบ เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ และเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสุจริตใจ พวกเขาจึงย่อมมีสิทธิในการครอบครองและย่อมมีคุณสมบัติในการขอรับเอกสารที่ดิน โฉนดที่ดิน และมูลค่าตลาดสำหรับที่ดินในกรณีที่จะมีการเวนคืน

ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการฯ เห็นว่า หลักฐานที่สามารถยืนยันการครอบครองที่ดินมาอย่างเปิดเผย โดยสงบ และเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะของชาวบ้านทั้ง ๓ หมู่บ้านนี้ได้ นั้น พิจารณาได้จากการที่พื้นที่ทั้ง ๓ หมู่บ้านถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ในการดำเนินการตามนโยบาย Participatory Land Use Planning-PLUP ของรัฐบาลกัมพูชาเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๔ และยุทธศาสตร์กรอบนโยบายที่ดินเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕

## (๒) สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน

คณะอนุกรรมการฯ พบว่า คำชี้แจงของผู้ร้องและตัวแทนชาวบ้านที่ทั้งเป็นการชี้แจงด้วยวาจาและการชี้แจงด้วยพยานเอกสารต่างๆ นั้น สอดคล้องกับข้อมูลขององค์กรด้านสิทธิมนุษยชนหลายองค์กร กล่าวคือ สอดคล้องกับรายงานสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในเกาะกงโดยผู้รายงานพิเศษของเลขาธิการองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในกัมพูชา (Special Representative of the Secretary-General for human rights in Cambodia) ในรายงาน “Economic land concessions in Cambodia: A human rights perspective” ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ ในขณะที่

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งอาเซียน (Asian Human Rights Commission - AHRC) ก็ได้บันทึกเหตุการณ์ไว้ใน “Asian Human Rights Commission (AHRC) Urgent Appeal, CAMBODIA: Two villagers shot and several injured during the illegal forced eviction in Koh Kong, June ๒๐๐๖”

นอกจากนี้ ข้อมูลสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนยังถูกบันทึกไว้ในรายงานขององค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนอีกหลายองค์กร อาทิ รายงาน “วิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการให้สัมปทานที่ดินเพื่อเศรษฐกิจของบริษัทสวนป่าเกาะกง (Koh Kong Plantation Co. Ltd.) และบริษัทน้ำตาลเกาะกง (Koh Kong Sugar Co. Ltd.) ในประเทศกัมพูชา” โดยคณะทำงานความร่วมมือระหว่างโครงการฟื้นฟูนิเวศในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA) ร่วมกับโครงการให้การศึกษากฎหมายแก่ชุมชน (Community Legal Education Centre (CLEC)) , รายงาน “Losing Ground: Forced Evictions and Intimidation in Cambodia, September ๒๐๐๙” ของ Cambodian Human Rights Action Committee – CHRAC) และรายงานของ Ngo Sothath & Chan Sophal, “Does Large Scale Agricultural Investment Benefit the Poor? ๒ ๗, Cambodian Economic Association Research Report ๒ (July ๒๐๑๐)”

จากข้อมูลข้างต้น คณะอนุกรรมการฯ พบว่า สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านหมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal อำเภอสเรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) อันเนื่องจากการให้สัมปทานที่ดินนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องข้างต้น มีดังนี้

#### (๒.๑) การละเมิดสิทธิในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากร

การสัมปทานที่ดินได้ทำให้ชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๓ หมู่บ้านต้องสูญเสียทั้งสิทธิในที่ดินทำกินเนื่องจากการถูกบังคับให้ต้องเวนคืนที่ดินที่ชาวบ้านครอบครองทำการเกษตรมาช้านานให้แก่บริษัทน้ำตาล และรวมไปถึงต้องสูญเสียสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่ชุมชนได้อาศัย พึ่งพา และใช้ประโยชน์ เพื่อดำรงวิถีชีวิตมาช้านาน เช่น การถูกขัดขวางไม่ให้เข้าไปเก็บหาของป่ามาเพื่อยังชีพ หรือการถูกห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในพื้นที่ป่า เมื่อชาวบ้านไม่สามารถทำการเกษตรหรือเข้าไปเก็บหาของป่าได้เช่นเดิม ส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักก็ต้องไปรับจ้างทำงานกับบริษัท และเนื่องจากการขาดทักษะความรู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเป็นได้เพียงลูกจ้างรายวันที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ ไม่มั่นคง และไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตตามปกติได้ ชาวบ้านกลายเป็นคนยากจนลงมากเมื่อเทียบกับครั้งที่เคยมีพื้นที่เพาะปลูกเป็นของตนเอง เด็กๆ ต้องออกจากโรงเรียนเนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเงินส่งลูกเรียนและเพื่อให้เด็กๆ เหล่านี้ต้องออกมาช่วยพ่อแม่หาเงินด้วย

#### (๒.๒) การละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย

การละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายเกิดขึ้นในขณะที่มีการใช้กำลังบังคับไล่อ้อและทำลายทรัพย์สินของชาวบ้านซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนที่จะมีการลงนามในสัญญาสัมปทาน มีการทำลายบ้านเรือน โถทำลายพื้นที่ทำการเกษตรที่ชาวบ้านยังคงปลูกพืชผลอยู่ ยิ่งสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านเสียชีวิต มีชาวบ้านถูกทำร้ายร่างกายและถูกยิงเสียชีวิตในขณะที่มีการเวนคืนที่ดิน

/โดยเหตุการณ์...

โดยเหตุการณ์ความรุนแรงเหล่านี้ ได้ถูกบันทึกไว้ในรายงาน “Economic land concessions in Cambodia: A human rights perspective” ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ ว่า “For example, since May ๒๐๐๖, villagers in Sre Ambel district, Koh Kong province, have protested against the presence and activities of Koh Kong Sugar Industry Company and Koh Kong Plantation Company. In September ๒๐๐๖, protests at the concession site were met with violence by armed company security guards, who are military personnel, resulting in the shooting and injury of a female villager, and assault of four other villagers. Villagers have delivered their concerns to the National Assembly and the Prime Minister’s Cabinet, filed a complaint with the ๑๘ National Authority for Land Dispute Resolution, and protested in front of the National Assembly in July ๒๐๐๖ and March ๒๐๐๗. The provincial government has promised to resolve the dispute, but the concessionaires continue to further encroach upon villagers’ farm land.” (หน้า ๑๗ - ๑๘)

(๓) ความเกี่ยวข้องของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน)

ตามที่ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ชี้แจงต่อคณะกรรมการฯ เป็นหนังสือลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ว่า บริษัทไม่ได้มีการกระทำในลักษณะที่ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวบ้าน เช่น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงขับไล่หรือบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน ไม่มีการข่มขู่คุกคามชาวบ้าน ไม่มีการใช้แรงงานเด็ก และบริษัทไม่สนับสนุนการละเมิดสิทธิมนุษยชนใดๆ ในพื้นที่นี้ทั้งสิ้น นั้น คณะอนุกรรมการฯ มีประเด็นพิจารณา ดังนี้

เมื่อพิจารณาจากหนังสือชี้แจงของบริษัท ฉบับลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ แผ่นที่ ๓ ข้อ ๒. การใช้ความรุนแรงในการขับไล่และบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน ข้อย่อยที่ ๒.๒ ระบุว่า “ที่ดินสัมปทานที่เราได้รับนั้น ได้รับช่วงต่อมาจากสองบริษัทสัญชาติกัมพูชา ซึ่งได้รับสัมปทานเป็นมือแรก โดยเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนที่เราได้รับสัมปทาน ดังนั้น บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และบริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ไม่มีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงขับไล่และบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้านแต่อย่างใด” จากการชี้แจงนี้ เท่ากับว่าบริษัทก็ยอมรับว่ามีเหตุการณ์ความรุนแรงเช่นนั้นเกิดขึ้นจริง แต่เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนที่บริษัทจะได้รับสัมปทาน ซึ่งหมายความว่า เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้น บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาข้อมูลประวัติความเป็นมาในการดำเนินการทั้งที่มาจากการชี้แจงของผู้ร้อง การชี้แจงของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) และการชี้แจงของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ชี้แจงต่อคณะกรรมการฯ (หนังสือตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เลขที่ วค.๑๐/๒๕๕๖) ลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖) สามารถประมวลและลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

/วันที่ ๒๐...

วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีแห่งกัมพูชามีมติเห็นชอบให้พื้นที่สัมปทานแก่ Duty Free Shop และ Koh Kong International Resort Club รายละเอียด ๑๐,๐๐๐ เฮกตาร์ (ชี้แจงโดยบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน))

วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๙ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) โดย นายจำรูญ ชินธรรมมิตร ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีหนังสือถึงกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เรื่อง ขอชี้แจงข่าวเรื่องการลงทุนโครงการเพาะปลูกอ้อยและจัดตั้งโรงงานน้ำตาลในประเทศกัมพูชา ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ และบริษัทย่อย ขอแจ้งให้ทราบว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่นฯ มีแผนที่จะจัดตั้งบริษัทร่วมทุนในประเทศกัมพูชา เพื่อดำเนินการขอใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานน้ำตาลและขอพื้นที่สัมปทานเพาะปลูกอ้อยจำนวน ๒๐,๐๐๐ เฮกตาร์ (๑๒๕,๐๐๐ ไร่) ที่เกาะกง ประเทศกัมพูชา (ชี้แจงโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย)

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ Bulldozers and armed guards begin clearing land. (เริ่มมีการส่งฝ่ายรักษาความปลอดภัยของบริษัทเข้าถากถางพื้นที่ด้วยการใช้รถไถ : ชี้แจงโดยบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน))

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) ดำเนินการจดทะเบียนบริษัท (บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ของทุนจดทะเบียน บริษัท Vewong จากได้หวั่น ถือหุ้น ๓๐ เปอร์เซ็นต์ และนายลี ยอง พัท สมาชิกวุฒิสภาจากพรรคประชาชนกัมพูชา ถือหุ้น ๒๐ เปอร์เซ็นต์) (ชี้แจงโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย)

วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙ Duty Free Shop และ Koh Kong International Resort Club ทำหนังสือแจ้งรัฐบาล ขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงชื่อผู้รับสัมปทาน (ชี้แจงโดยบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน))

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๙ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการโอนพื้นที่สัมปทานจาก Duty Free Shop เป็น บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และเห็นชอบโอนพื้นที่สัมปทานจาก Koh Kong International Resort Club เป็น บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) (ชี้แจงโดยบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน))

วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ การเซ็นสัญญาสัมปทานระหว่าง Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries กับ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด (KPT) และ บริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด (KSI) (ชี้แจงโดยบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน))

วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๓ กระทรวงพาณิชย์ มีหนังสือถึงนายจำรูญ ชินธรรมมิตร กรรมการบริหารบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตราสารของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด ซึ่งระบุด่วนส่วนการถือหุ้นใหม่ คือ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น ๗๐ เปอร์เซ็นต์ และบริษัท Ve Wong Cooperation ถือหุ้น ๓๐ เปอร์เซ็นต์ (ชี้แจงโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย)

จากลำดับเหตุการณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้ในทางกฎหมายจะถือว่าบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ก็ตั้งแต่เมื่อบริษัท น้ำตาล

เกาะกง จำกัด และ บริษัท เกาะกงการเกษตร จำกัด ได้รับสัญญาสัมปทานที่ดินที่เกาะกงเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๔ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการที่เริ่มมีการเช่าเคลียร์พื้นที่เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๔ นั้น อย่างไรก็ตาม การที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้มีหนังสือถึงกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) มีแผนที่จะจัดตั้งบริษัทร่วมทุนในประเทศกัมพูชา เพื่อดำเนินการขอใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานน้ำตาลและขอพื้นที่สัมปทานเพาะปลูกอ้อยจำนวน ๒๐,๐๐๐ เฮกตาร์ (๑๒๕,๐๐๐ ไร่) ที่เกาะกง ประเทศกัมพูชา (เท่ากับจำนวนพื้นที่ที่ได้รับสัมปทานในภายหลัง) ซึ่งการส่งหนังสือถึงตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยนี้ เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการเช่าเคลียร์พื้นที่เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๔ ประกอบกับการที่ผู้แทน บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้ชี้แจงด้วยวาจาต่อคณะกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ว่า “...การเข้าไปสำรวจพื้นที่ในช่วงปี ๒๕๔๘-๒๕๔๙ ต้องเดินทางด้วยเฮลิคอปเตอร์เนื่องจากรถยนต์ไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ได้...” นั้น จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) มีการเข้าไปในพื้นที่ และ “ได้รับรู้และมีการแสดงเจตนา” ที่จะเข้าไปดำเนินการในพื้นที่เกาะกงตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ แล้ว

จากข้อมูลข้างต้น คณะอนุกรรมการฯ มีความเห็นว่าแม้บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) จะไม่ได้เป็น “ผู้ลงมือกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน” ต่อชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal อำเภอสเรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) เสียเองโดยบริษัทฯ เป็นเพียงผู้เข้ามารับช่วงการสัมปทานต่อจากบริษัทสัญชาติ กัมพูชา ๒ บริษัท ได้แก่ Koh Kong International Resort Club และ Duty Free Shop และในทางกลับกันบริษัทฯ ได้เจรจาและจ่ายค่าชดเชยให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่อีกด้วยนั้น

แต่เนื่องจากได้ปรากฏข้อมูลว่า การสัมปทานที่ดินเพื่อปลูกอ้อยและประกอบกิจการโรงงานน้ำตาลในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้าน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal อำเภอสเรอัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) ได้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวบ้านในชุมชนทั้ง ๓ หมู่บ้าน ดังนั้น การที่บริษัท น้ำตาล ขอนแก่น จำกัด (มหาชน) เข้ามารับช่วงการสัมปทานต่อจากทั้ง ๒ บริษัทดังกล่าว ก็ถือได้ว่า บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ได้เข้ามาถือเอาประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจที่มาจากการสัมปทานที่ดินที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) จึงมีฐานะเป็นองค์กรธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อกิจกรรมขององค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินการผลิตหรือการบริการขององค์กรธุรกิจ อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ทางธุรกิจ แม้ว่าองค์กรธุรกิจนั้นจะไม่ได้มีส่วนทำให้มีผลกระทบเหล่านั้นก็ตาม (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (๒๕๕๔), Principle ๑๓)

#### ๕.๒ ความเห็นคณะกรรมการด้านสิทธิชุมชน

จากสรุปข้อเท็จจริงข้างต้น พบว่าพื้นที่สัมปทานของบริษัท น้ำตาลเกาะกง จำกัด และ บริษัท น้ำตาล ขอนแก่น จำกัด ไม่ใช่พื้นที่เสื่อมโทรมและรกร้างตามที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) กล่าวอ้าง แต่เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านในชุมชน Chikhor, Chhouk และ

Trapeng Kendal อำเภอเสเร อัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) อาศัยและพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นในการดำรงวิถีชีวิตมาช้านาน ชุมชนเหล่านี้จึงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง มีสิทธิในการจัดการโรคภัยไข้เจ็บและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรี และมีสิทธิที่จะไม่ถูกลิดรอนสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตของตนไม่ว่ากรณีใด ซึ่งสิทธิเหล่านี้ได้รับการรับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศและปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แต่ต่อมากการนำพื้นที่ไปสัมปทานให้แก่อุตสาหกรรมน้ำตาลได้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งในเรื่องการใช้ความรุนแรงเพื่อขับไล่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และการจำกัดและขัดขวางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญของชุมชน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าว ถือเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ในบางส่วน เพราะบริษัทฯ ได้เข้ารับช่วงการสัมปทานต่อมาและถือเอาประโยชน์จากการสัมปทานที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นไว้เสียเอง แม้บริษัทฯ จะไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นก็ตาม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีร้องเรียนนี้ จะเกิดขึ้นที่ประเทศกัมพูชา แต่เมื่อพิจารณาในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๒ (๒) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ ๒(๑) และปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๓๙ และหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน : การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (๒๕๕๔)) ส่วนที่ ๒ ความรับผิดชอบของภาคธุรกิจในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน (The corporate responsibility to respect human rights) ข้อ ๑๑ ถึงข้อ ๒๓ ต่างยืนยันว่า เป็นพันธกรณีอย่างชัดเจนสำหรับรัฐภาคีอย่างเช่นประเทศไทย ที่จะต้องประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามสนธิสัญญาเหล่านี้ ซึ่งรวมถึงเป็นพันธกรณีที่จะต้องป้องกันไม่ให้บริษัทที่ตั้งอยู่ในดินแดนของตนหรือจดทะเบียนอยู่ได้เขตอำนาจของตน ไปทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศ

### ๕.๓ มติของคณะอนุกรรมการ

คณะอนุกรรมการฯ เห็นควรมีมาตรการการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเสนอต่อบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) และรัฐบาล ดังนี้

(๑) เห็นควรให้บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ดำเนินการ ดังนี้

- ๑.๑ ทบทวนเรื่องการค้าที่ดิน หรือการขูดเคຍในกรณีที่ไม่สามารถคืนได้
- ๑.๒ ดำเนินการเยียวยาในกรณีการสูญเสียตลอดเวลาที่ผ่านมา
- ๑.๓ ดำเนินการให้มีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กับพื้นที่
- ๑.๔ ใช้หลักธรรมาภิบาล ในการปฏิบัติงาน ทั้งเรื่องความโปร่งใส การกระทำ

ที่เคารพต่อกฎหมาย และสิทธิมนุษยชน

(๒) เห็นควรให้รัฐบาลไทย โดยกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ จัดตั้งกลไกหรือกำหนดภารกิจการกำกับดูแลการลงทุนในต่างประเทศของผู้ลงทุนสัญชาติไทยให้เคารพต่อหลักการพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชน โดยนำหลักปฏิบัติแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและ

สิทธิมนุษยชน : การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (2554)) มาเป็นกรอบในการดำเนินการ

## ๖. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสียงข้างมากจำนวน ๕ เสียง (ศาสตราจารย์อมรา พงศาพิชญ์ นายแทจรีง ศิริพานิช นายนิรันดร์ พิทักษ์วัชระ นายไพบุลย์ วราหะไพฑูรย์ และนางวิสา เบ็ญจะมโน) ได้พิจารณาในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนครั้งที่ ๒/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ แล้ว มีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการด้านสิทธิชุมชนว่า ชาวบ้านในชุมชน Chikhor, Chhouk และ Trapeng Kendal อำเภอสเร อัมเบล (Sre Ambel) จังหวัดเกาะกง (Koh Kong) อาศัยและพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นในการดำรงวิถีชีวิตมาช้านาน ชุมชนเหล่านี้จึงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง มีสิทธิในการจัดการโรคภัยและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรี และมีสิทธิที่จะไม่ถูกลิดรอนสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตของตนไม่ว่ากรณีใด ซึ่งสิทธิเหล่านี้ได้รับการรับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศและปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แต่ต่อมากการนำพื้นที่ไปสัมปทานให้แก่อุตสาหกรรมน้ำตาลได้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งในเรื่องการใช้ความรุนแรงเพื่อขับไล่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และการจำกัดและขัดขวางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญของชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าว ถือเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) เพราะบริษัทได้เข้ารับช่วงการสัมปทานต่อมาและถือเอาประโยชน์จากการสัมปทานที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นไว้เสียเอง แม้บริษัทฯ จะไม่ได้เป็นผู้ลงมือทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นก็ตาม และแม้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีร้องเรียนนี้ จะเกิดขึ้นที่ประเทศกัมพูชา แต่เมื่อพิจารณาในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน : การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (๒๕๕๔)) ส่วนที่ ๑ หน้าที่ของรัฐในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (The State duty to protect human rights) ส่วนที่ ๒ ความรับผิดชอบของภาคธุรกิจในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน (The corporate responsibility to respect human rights) โดยเฉพาะข้อ ๑๖ ข้อ ๑๗ และข้อ ๑๘ ต่างยืนยันว่า เป็นพันธกรณีอย่างชัดเจนสำหรับรัฐภาคีอย่างเช่นประเทศไทย ที่จะต้องประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามสนธิสัญญาเหล่านี้ ซึ่งรวมถึงเป็นพันธกรณีที่จะต้องป้องกันไม่ให้บริษัทที่ตั้งอยู่ในดินแดนของตนหรือจดทะเบียนอยู่ในเขตอำนาจของตน ไปทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศ

/อาศัยเหตุผล...

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงมีมติด้วยเสียงข้างมากจำนวน ๕ เสียง ว่า กรณีตามคำร้องมีการกระทบต่อสิทธิมนุษยชน แม้บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าวถือเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของบริษัทฯ ในบางส่วน เพราะบริษัทฯ ได้เข้ารับช่วงการสัมปทานและถือเอาสิทธิประโยชน์จากการสัมปทานที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงพิจารณาเห็นสมควรกำหนดข้อเสนอแนะนโยบายหรือแก้ไขปัญหในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ทั้งนี้ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสียงข้างน้อยจำนวน ๒ เสียง (นายปริญญา ศิริสารการ และพลตำรวจเอกวันชัย ศรีนวลนัต) มีความเห็นปรากฏตามรายงานการประชุมคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ครั้งที่ ๒/๒๕๕๘ วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ และครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๘

### ๗. ข้อเสนอแนะนโยบาย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงพิจารณาเห็นสมควรกำหนดข้อเสนอแนะนโยบายหรือแนวทางแก้ไขปัญหในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยมีข้อเสนอแนะต่อบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ ดังนี้

๗.๑ บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ควรพิจารณาดำเนินการ แม้บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ดังนี้

(๑) บริษัทฯ ควรพิจารณาทบทวนการคืนที่ดินในบางส่วนที่เป็นปัญหา หรือพิจารณาจ่ายค่าชดเชยในกรณีที่ไม่สามารถคืนที่ดินในส่วนที่เป็นปัญหาได้

(๒) บริษัทฯ ควรพิจารณาดำเนินการเยียวยาการสูญเสียในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาให้ครบถ้วนตามควรแก่กรณี

(๓) บริษัทฯ ควรพิจารณาดำเนินการให้มีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กับพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านและชุมชนในประเทศกัมพูชาสามารถพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในพื้นที่ได้

(๔) บริษัทฯ ควรใช้หลักธรรมาภิบาล ในการปฏิบัติงาน ทั้งเรื่องความโปร่งใส การกระทำที่เคารพต่อกฎหมาย และสิทธิมนุษยชน

๗.๒ กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ ควรดำเนินนโยบายและเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อจัดตั้งกลไกหรือกำหนดภารกิจการกำกับดูแลการลงทุนในต่างประเทศของผู้ลงทุนสัญชาติไทยให้เคารพต่อหลักการพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชน โดยนำหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติด้านธุรกิจและสิทธิมนุษยชน : การปฏิบัติตามกรอบการคุ้มครอง เคารพ เยียวยา (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : Implementing the Protect, Respect, Remedy Framework (2554)) มาเป็นกรอบในการดำเนินการ

/ทั้งนี้ ให้...

ทั้งนี้ ให้สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติติดตามขอทราบผลภายใน ๖๐ วัน นับตั้งแต่วันที่บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) กระทรวงการต่างประเทศ และ กระทรวงพาณิชย์ ได้รับแจ้งรายงานผลการพิจารณาฉบับนี้



(ศาสตราจารย์อมรา พงศาพิชญ์)  
ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายแทจริง ศิริพานิช)  
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายปริญญา ศิริสารการ)  
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

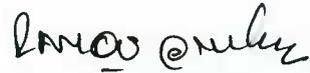
พลตำรวจเอก



(วันชัย ศรีนวลนัต)  
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายนิรันดร์ พิทักษ์วัชระ)  
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายไพบูลย์ วราหะไพฑูรย์)  
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางวิสา เบ็ญจะมโน)  
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

หมายเหตุ ความเห็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสียงข้างน้อย (นายปริญญา ศิริสารการ และพลตำรวจเอก วันชัย ศรีนวลนัต) ปรากฏตามรายงานการประชุมคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๒/๒๕๕๘ วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๘ และครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๘